
UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Blanka Dvořáková

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Zvládnutí jazyka majoritní společnosti –
podstatný aspekt úspěšné socializace**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Alena Plšková**

**Vypracovala:
Blanka Dvořáková**

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zvládnutí jazyka majoritní společnosti – podstatný aspekt úspěšné socializace“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je součástí bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 21. 4. 2011

.....
Blanka Dvořáková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svým rodičům Anně a Jiřímu Bělochovým za podporu a pomoc, kterou mi poskytovali během celé doby studia a zejména při zpracování mé bakalářské práce, a synovi Matějovi za radost a inspiraci.

Blanka Dvořáková

OBSAH

Úvod.....	2
-----------	---

I. Teoretická část

1. Problematika znalosti českého jazyka u cizinců.....	5
1.1 Vymezení pojmů.....	7
1.2 Legislativní rámec.....	9
1.3 Statistické údaje	11
1.4 Dílčí závěr.....	14
2. Migrační a azylová politika České republiky.....	16
2.1 Přesídlování krajanských Čechů ze zahraničí.....	18
2.2 Legální migrace.....	19
2.3 Nelegální migrace.....	21
2.4 Schengenský prostor.....	25
2.5 Žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl).....	23
2.6 Dílčí závěr.....	26

II. Praktická část

3. Dotazníkové šetření.....	27
3.1 Metody, cíle a hypotézy šetření.....	27
3.2 Charakteristika výzkumného vzorku osob.....	29
3.3 Analýza získaných výsledků.....	32
4. Jazyková vybavenost cizinců.....	50
4.1 Znalost jiného než rodného jazyka.....	51
4.2 Studium a znalost českého jazyka.....	51
4.3 Jazykové preference v situacích běžného života.....	53
4.4 Jazyková zkouška úrovně A1.....	54
4.5 Dílčí závěr.....	56

5. Jazyková připravenost obyvatel ČR ve vybraných profesích.....	57
5.1 Znalost jiného než českého jazyka obyvatel ČR obecně.....	57
5.2 Znalost cizího jazyka u vybraných profesí.....	59
5.3 Způsoby praktické komunikace s cizinci.....	61
5.4 Dílčí závěr.....	62
Závěr.....	63
Resumé.....	66
Anotace.....	67
Seznam použité literatury	68
Seznam příloh.....	71

Úvod

„Kulturní pluralita společnosti je trendem dneška. Vyplývá nejen z dynamiky migrací posledního půlstoletí, ale podporuje a konstituuje ji také ideologie multikulturalismu. Respektování reálných kulturních odlišností je pak strategií, jak v takto diverzifikované společnosti žít a vzájemně komunikovat.“ (Bittnerová, 2006, s.2) Toto jsou úvodní slova knihy, či spíše sborníku, který napsala a editovala Bittnerová s názvem Etnické komunity v české společnosti, cenného studijního materiálu k problematice integrace cizinců v české společnosti. Vybrala jsem si tuto citaci jako úvodní ve své práci, neboť zmiňuje nutnost vzájemné komunikace jinoetnických a českých obyvatel České republiky (dále jen ČR), coby jeden z aspektů vzájemného dobrého soužití a vyrovnání se s faktem, že jsme multikulturní společností, který, zvláště u části české populace, stále naráží na nepochopení a odmítavý postoj. Zároveň však poukazuje na odpovědnost cizinců, kteří, mají-li o bezkonfliktní dlouhodobé soužití s majoritní společností zájem, musí najít způsob komunikace v jejím rámci a tím je bezesporu majoritní – tedy český – jazyk.

Tato práce se teoreticky opírá nejen o numerická zjištění Českého statistického úřadu a Ministerstva vnitra ČR, co se týče počtu a charakteristik cizinců, kteří se rozhodli pro dlouhodobý/trvalý pobyt na území ČR a zdržují se zde legálně, ale i o průzkumy provedené Akademií věd České republiky, popisující proces integrace cizinců a přesídlených obyvatel českých minorit ze zahraničí zpět do ČR, jejich představy o integraci a výsledky soužití z jejich úhlu pohledu. Praktické závěry pak vycházejí z mého průzkumu prováděného formou dotazníkového šetření mezi necelými dvěma sty Čechy vybraných profesí, kteří pracovně přicházejí do styku s cizinci – policisté, zdravotníci, zaměstnanci různých odborů státní správy a vzdělávacích institucí a zaměstnanci soukromých firem a pěti desítkami cizinců dlouhodobě/trvale žijících na našem území. Mým zájmem bylo zjistit, nakolik jsou obě strany, tedy Češi i cizinci, připraveni vzájemně komunikovat jiným než vlastním rodným jazykem. Výsledky jsou mnohdy, alespoň pro mne, překvapivé. Zde budu opět citovat Bittnerovou: „*Výpovědi o postojích a názorech ve vztahu k představitelům minoritních skupin (ať už národnostních menšin či cizích státních příslušníků) jsou i výpověďmi o tolerantních či netolerantních postojích zástupců většinové společnosti.*“ (Bittnerová, 2006, s.11)

V první kapitole popisují problematiku tak, jak je definována legislativně a statisticky. Jejím dílčím cílem je poukázat na nutnost zabývat se současnou situací, neboť počty cizinců, kteří jsou na území ČR dlouhodobě/trvale usídleni, nejsou zanedbatelné a vstupem ČR do EU, potažmo přijetím Schengenského kodexu, jsme se zavázali uplatňovat mezinárodně platné zákony a přijmout opatření o ochraně cizinců, zaručující jim různá práva a ukládající povinnosti a znesnadňující jejich diskriminaci.

V oddíle věnovaném migrační a azylové politice ČR popisují přístup vlády k této otázce, priority a kroky vedoucí k podpoře legální migrace, problémy plynoucí z nelegální migrace, způsoby, jakými lze nabýt vízum nebo povolení k dlouhodobému/trvalému pobytu/občanství ČR nebo statut azylanta. Cílem je nastínit důvody a důsledky migrace a jak se s nimi naše republika vypořádává.

Třetí část práce se zabývá jazykovou vybaveností cizinců dlouhodobě/trvale žijících na území ČR, jejich komunikačními strategiemi v každodenním životě, motivacemi ke studiu českého jazyka, zkušenostmi s komunikací při oficiálních jednáních s orgány státní správy a v neposlední řadě popisuje zákonem stanovenou jazykovou zkoušku z českého jazyka na úrovni A1, povinnou pro cizince z třetích zemí žádajících o povolení k trvalému pobytu na území ČR. V příloze je pak uvedena i podoba takové zkoušky. Cílem je zejména na základě provedených průzkumů popsat jazykové preference cizinců v práci, při kontaktu s rodinou a přáteli, snahy o studium českého jazyka, dosaženou úroveň a motivace ke studiu, každodenní komunikační zkušenosti a očekávání, vnímání jazykové bariéry a pocitu přijetí/odmítnutí většinou společností z tohoto důvodu .

Pohled na stejnou problematiku, jen z opačné strany, nabízí poslední čtvrtá kapitola. Motivace ke studiu cizího jazyka jiného než ruského u občanů ČR prudce vzrostla po roce 1989 a je zajímavé na základě výsledků průzkumu sledovat, jak jsou motivováni dnes a to v zaměstnáních, kde se předpokládá kontakt s cizinci. Nakolik respondenti ohodnotili svoji praktickou dovednost komunikovat v jiném než rodném jazyce, zda je jazyková příprava součástí jejich přípravy na povolání/výkonu povolání a jaká jsou jejich očekávání stran jazykové vybavenosti cizinců. Více se zaměřím na možnosti studia cizího jazyka u policistů. Cílem je zamyslet se nad možnostmi zlepšení celkové úrovně komunikace v cizím jazyce ve vybraných povoláních a hledat motivační prvky, které by vedly k větší odpovědnosti jedinců – t.j. studia v rámci celoživotního vzdělávání z vlastní iniciativy.

S výjimkou škol, které mají akreditaci MŠMT k provádění zkoušek z českého jazyka se tato práce nevěnuje organizacím, ať už vládním či nevládním, které mají pomoci integraci cizinců do české společnosti. Toto téma je velmi rozsáhlé a některé instituce jako např. Centra na podporu integrace cizinců se teprve na základě nové legislativy v krajských městech etablují. Ráda bych se této tematice věnovala ve své diplomové práci, neboť mě tato problematika celkově velmi zajímá, je to široké pole pro působení sociální pedagogiky a ráda bych s tímto do budoucna spojila svoji kariéru.

Rovněž se tato práce nezaobírá problémem jazykové bariéry u romské populace.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Problematika znalosti českého jazyka u cizinců

Vzhledem ke stále narůstajícímu počtu imigrantů v naší zemi a s ohledem na demografické údaje, které jasně hovoří o stárnutí populace a nutnosti nahrazení ubývajících počtu práceschopných obyvatel ČR lidmi z jiných zemí, vyvstává otázka integrace a úspěšné socializace těchto nově příchozích do stávající většinové populace. Jedním z předpokladů úspěšného procesu jejich začlenění je schopnost komunikovat v jazyce majoritní společnosti, tedy v jazyce českém. A to z několika důvodů:

- komunikace s úřady státní správy a Policií ČR
  - legalizace pobytu, získání pracovního povolení, sňatek, narození dítěte, úmrtí
- zapojení se do výdělečné činnosti
  - pohovory se zaměstnavateli, komunikace s klienty/zákazníky
- získávání sociálních vazeb
  - zapojení se do života komunity v místě bydliště, získávání přátel, dosažení vzdělání/rekvalifikace, porozumění médiím

Nelze předpokládat, že se tito nově příchozí občané měli možnost setkat se s českým jazykem, popř.se věnovat jeho studiu ještě před příchodem do ČR (z dotazníkového šetření vyplývá, že pouze necelé 1% dotázaných studovalo český jazyk před příchodem do ČR – viz. Příloha č.6). Je tedy na straně českých organizací a institucí, státních i soukromých, aby poskytly dostatek příležitostí a možností ke studiu českého jazyka a rovněž motivovaly cizince k tomuto kroku. Negativní dopady neschopnosti komunikace v majoritním jazyce mohou být následující:

- pocit vyčlenění a frustrace
- neschopnost zajistit si prostředky pro obživu legálním způsobem
- neschopnost vzdělávat sám sebe a ztížit i podmínky pro dosažení vzdělání svým dětem
- závislost na organizovaných skupinách lidí dané menšiny, kteří již na území ČR žijí

Z výše uvedeného vyplývá, že tito lidé mohou být ohroženi zvýšeným rizikem páchaní trestné činnosti, ať už jako sami pachatelé nebo oběti, i nedobrovolně podporovat skupiny zejména krajanů páchající trestnou činnost organizovaně a nebýt schopni účinně se bránit jejich praktikám a v neposlední řadě se mohou stát závislými na dávkách státní sociální podpory. To vše jsou jevy, které jsou většinovou společností velmi negativně vnímány a opět ve svém důsledku ztěžují možnost úspěšné socializace.

V následujících oddílech první kapitoly si definujeme pojmy, s nimiž se budeme setkávat, legislativní rámec, v němž se budeme v celé práci pohybovat a též důležité číselné údaje o cizincích i Čechách žijících na území ČR, ke kterým se budeme odkazovat. V dílčím závěru popíšu vliv médií na vnímání migrační a integrační problematiky českou většinovou populací, který nelze legislativně či statisticky postihnout, nelze jej však pro svůj velký dopad vynechat.

1.1 Vymezení pojmů

Dle informačního manuálu Policie ČR *Policista v multikulturním prostředí* (Budilová, Hirtl, 2005, s.9-11):

Asimilace - kulturní nebo jazykové rozplynutí jedné kultury (obvykle menšinové) v kultuře jiné (obvykle většinové). Prostřednictvím kontaktu příslušníci menšiny ztrácejí svá kulturní specifika, převezmou kulturní vzorce většiny a stanou se její součástí. Asimilace je při styku dvou rozdílných kultur velice častým a běžným jevem.

Cizinec - cizincem je podle české legislativy každý, kdo není státním občanem ČR. Cizinci mají v některých oblastech odlišné právní postavení než občané ČR - nejsou jim přiznána některá politická práva a vykonávat některá povolání. Cizinci rovněž nemohou zcela svobodně vstupovat na území ČR a pobývat tam. V řadě oblastí, jako je např. trestní právo, přestupkové právo, občanské právo a obchodní právo, mají cizinci stejné postavení jako čeští státní občané.

Integrace - soužití jednotlivců ze dvou či více skupin s odlišnými kulturními vzorci, pravidly chování, stupnicemi hodnot apod., které umožňuje jedincům náležejícím

do jakékoliv z těchto skupin ponechat si jejich specifika, a zároveň zaručuje členům všech těchto skupin rovnoprávné postavení (nedochází tedy k diskriminaci členů některé skupiny).

Migrace - časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory vymezenými státními hranicemi. Lidská společnost se vždy snažila příliv jedinců z jiných území kontrolovat.

Migrace dobrovolná – lidé opouštějí svoji vlast za účelem studia, zaměstnání, sloučení rodiny či jiných pohnutek osobního charakteru.

Migrace vynucená – snaha vyhnout se pronásledování, represi, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným katastrofám, nebo situacím, které představují ohrožení života, svobody nebo živobytí jedince.

Národnostní menšina - společnost občanů ČR žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi. Tvoří procentní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu (Zákon č. 273/2001, Sb.o právech příslušníků národnostních menšin). Na území ČR žijí dlouhodobě tyto národnostní menšiny: bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, rusínská, ruská, řecká, slovenská a ukrajinská (Budilová, Hirtl, 2005, s.11).

Rasismus - ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou tvůrčí a předurčeny k vládnutí a nižší nemají schopnost tvořit a je třeba je vést (Valenta a kol.,2003, s.76).

Xenofobie - strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Je základem různých nenávistných ideologií jako je rasismus, nacionalismus, apod., pramení z ní pronásledování cizinců. Není jevem, ale subjektivní, pocitem či postojem (Valenta a kol., 2003, s.74)

1.2 Legislativní rámec

Z právního hlediska se osoby pobývající na území ČR dělí na státní občany a cizince. Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území ČR jsou upraveny **Zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů** (dále jen „cizinecký zákon“). Podle cizineckého zákona je cizinec oprávněn pobývat na území ČR přechodně nebo trvale, přičemž přechodně zde může pobývat bez víza, na základě víza nebo na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Dále tento zákon definuje podmínky pro získání trvalého pobytu a jednou z nich je povinnost vykonat jazykovou zkoušku z českého jazyka, o jejím legislativním podkladě a dalších podrobnostech více v části práce této zkoušky věnované. Státní občanství lze udělit osobě, která má na území ČR nepřetržitý pobyt po dobu nejméně 5 let (dále se vyžaduje např. znalost češtiny a skutečnost, že dotyčná osoba nebyla v posledních 5 letech pravomocně odsouzena za úmyslný trestní čin. Udělování státního občanství upravuje **Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí českého občanství**. Na udělení občanství není právní nárok.

Dne 9. února 1994 byl přijat **Koncept přístupu vlády k otázkám národnostních menšin** (Uherek, 2003, s. 550), který se stal východiskem pro národnostní politiku. Pracovně vymezil pojem *národnostní menšina a její příslušník* těmito čtyřmi znaky:

- trvale žijí v ČR a jsou jejími občany
- sdílí etnické, kulturní a jazykové znaky odlišné od většiny obyvatel státu
- projevují společné přání být považováni za národnostní menšinu se zájmem o uchování a rozvíjení vlastní identity, kulturních tradic a mateřského jazyka
- mají dlouholetý, pevný a trvalý vztah ke společenství, která žijí na území ČR

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin podrobně upravuje výkon zejména těchto práv (ve vztahu k užívání jazyka):

- právo na užívání jména a příjmení v jazyce menšiny
- právo na vícejazyčné názvy a označení
- právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy, rovněž tak ve věcech volebních
- právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny

Toto posledně jmenované právo je důsledně uplatňované ve finských školách, kde se vyučuje ve 121 jazycích na základě individuálních potřeb žáků. V ČR je situace odlišná, je zde snaha o výuku výhradně v českém jazyce (výjimkou mohou být některá soukromá zařízení poskytující předškolní, základní, střední či vysokoškolské vzdělání v jiném než českém jazyce, částečně nebo úplně). V praxi se postupuje dvěma směry, buď přes tzv. mediační jazyk, zpravidla angličtinu či ruštinu, nebo tzv. přímou metodou, kde se vyučuje výhradně česky. Příkladem takové výuky v multinárodnostní základní škole je ZŠ Staňkova v Brně, kde je z celkového počtu 205 žáků 70 cizinců 22 národností. Pro malé cizince se vyučují tři hodiny češtiny týdně navíc. Pedagogové vydávají vlastní metodické listy nahrazující učebnici češtiny pro cizince-žáky ZŠ. Jako jediní v ČR zde vyučují jako nepovinný předmět ukrajinštinu (<http://www.novinky.cz/veda-skoly/>).

Malý počet a rozptýlené osídlení příslušníků národnostních menšin má integrační a asimilační důsledky ve prospěch české majoritní společnosti. Děti z menšin navštěvují česká předškolní a školní zařízení a seznamují se tak s její kulturou a jazykem. Stinnou stránkou však zůstává častá záměna multikulturní výchovy a pojmu integrace za požadavek asimilace.

Minority a jejich občanská sdružení mají právo zakládat a spravovat své školy a jiná vzdělávací zařízení v souladu s platným právním řádem. Trend je ale často opačný a příslušníci menšin žádají nadace o zřizování kurzů češtiny pro dospělé a především pro školou povinné děti.

Problematiku migrace a vzdělávání cizinců též rámcově vymezují:

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 348/2008 Sb., o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území ČR

Metodický pokyn MŠMT č.j. 35471/99-22 pro zajištění povinné školní docházky dětí žadatelů o azyl z azylových zařízení

Právy menšin a jejich celkovým postavením a ochranou se zabývá několik významných mezinárodních i českých dokumentů, například *Deklarace o právech osob příslušejících k národnostním, náboženským a jazykovým menšinám* (OSN, 1992), **Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.**

1.3. Statistické údaje

Údaje Českého statistického úřadu a MVČR

Průřez informacemi o cizincích na území ČR z dat vydaných Českým statistickým úřadem v dokumentu **Cizinci 2009**. Informace ze statistiky k 31.12.2009. Cílová skupina integrační politiky ve smyslu Koncepce integrace cizinců na území ČR: „*cizinci ze třetích zemí pobývající legálně na území ČR, s trvalým pobytem nebo vízem nad 90 dnů, přechodným nebo dlouhodobým pobytem, žijící na území ČR nejméně po dobu 1 roku.*“ (<http://www.cizinci.cz>)

Počty: celkový počet cizinců ze třetích zemí na území ČR: **295 603**

tj. ze všech cizinců na území ČR: **68%**

podíl na celkovém počtu obyvatel ČR: **2,8%**

- je zde patrný mírný pokles počtu ve II. pol. 2009 patrně vlivem hospodářské krize. S obnovou hospodářského růstu lze očekávat opětovný nárůst. Údaje o počtu cizinců s povoleným pobytem na území ČR – vývoj od roku 2000 viz. Příloha č. 7.

Složení: Ukrajinci	131 977	USA	5 941	Bělorusové	4 427
Vietnamci	61 126	Mongolci	5 745	Srbsko a Č.H.	4 140
Rusové	30 393	Číňani	5 354	Kazachstánci	3 933
Moldavané	10 049				

Režim: 1) přechodný pobyt na základě dlouhodobého víza a povolení k pobytu: **57%**

prevažuje u obyvatel: Moldávie 24%

Mongolska 30%

Ukrajiny 33%

2) trvalý pobyt: **43%**

zejména u obyvatel: Srbska a Černé Hory 76%

Číny 61%

Vietnamu 59%

Běloruska 57%

• živnostníci – cizinci:	96 402
• cizinci – studenti SŠ:	7 900
VOŠ:	349
VŠ:	35 949

Zdroj: <http://www.mvcr.cz>

Pro srovnání se nabízí národnostní skladba obyvatelstva ČR podle posledního sčítání lidu z roku 2001 – rozvrstvení národností.

Počet obyvatel celkem:		10 292 933
Deklarovaná národnost:	česká (90%)	9 250 758
	moravská (3,6%)	373 294
	nezjištěná a jiná (3,4%)	353 019
	slovenská (1,7%)	183 749
	polská (0,5%)	50 971
	německá (0,3%)	38 321
	maďarská (0,2%)	19 857
	romská (0,1%)	11 716
	slezská (0,1%)	11 248

Zdroj: Uherek, 2003, s.549-551

Pokud se některá čísla zdají ne zcela odpovídající skutečnosti, je to zdůvodněno vysokou prestiží českého občanství a české národnosti mezi příslušníky menšinových komunit, zvláště mezi Romy, Slováky a imigranty z Ukrajiny a dalších bývalých zemí Sovětského Svazu, stejně jako pro generace potomků „původních“ minorit, kteří se již narodili na našem území

V nadcházejícím censu, plánovaném na březen 2011, se počítá s účastí cizinců, neboť sčítání podléhá každá fyzická osoba, která má v rozhodný okamžik trvalý pobyt nebo povolený přechodný pobyt na území ČR, i bez tohoto povolení, včetně dětí. Z toho důvodu jsou připraveny sčítací archy s návodem v těchto jazycích: anglickém, německém, ruském, romském, vietnamském, francouzském, ukrajinském a polském. Archy je však třeba vyplnit pouze v jazyce **českém** (<http://novinky.cz>). Nabízí se otázka, zda osobě,

jakožto cizinci, pomůže přečíst si návod v rodném jazyce, když se pak bude těžko orientovat a vyplňovat údaje v jazyce českém, který neovládá vůbec nebo jen částečně...

1.4 Dílčí závěr

Stačí se rozhlédnout kolem, není nutné mít nastudované statistiky ČSÚ, abychom zaznamenali zvýšený počet cizinců, kteří tu s námi žijí. Potkáváme je na ulicích, obsluhují nás v restauracích, pečují o nás v nemocnicích..výčet by byl příliš dlouhý a nepodstatný. Podstatný je fakt, že s námi sdílí *naš svět* a to, jak jsme připraveni pomoci jim integrovat se do něj. Přišli do České republiky z různých důvodů, ale s jediným cílem – najít zde nový domov. Chtějí se zde cítit bezpečně, v mnoha případech právě absence této bazální lidské potřeby vedla k migraci, pracovat – lepší pracovní příležitosti jsou dalším velmi častým důvodem pro hledání nového domova, posílat své děti do školy, ať se pořádně naučí jazyk, najdou si české kamarády a „*zapadnou mezi ně*“ a žít, poznávat kulturu, navazovat přátelství, uzavírat manželství. Sami cítí, že pro majoritní společnost jsou a zřejmě dlouho zůstanou „*ti cizí, jiní*“.

Za čtyři roky vzrostl počet legálně žijících cizinců na našem území o 63%, a jejich podíl v rámci populace je jeden z nejvyšších ve srovnání s dalšími postkomunistickými zeměmi. Zatímco v Česku tvoří cizinci v rámci populace 4,15 procenta, v sousedním Polsku jen 0,1 procenta. V západních zemích se toto číslo pohybuje kolem 10 procent. Největší koncentrace cizinců je v Praze, naopak nejmenší v Moravskoslezském a Olomouckém kraji. Zároveň stoupl i počet cizinců v ČR pracujících. Nejčastěji se jedná o Ukrajince, Slováky a Vietnamce. Na konci roku 2010 bylo v ČR zaměstnáno 215 367 cizinců (<http://www.novinky.cz>). Interpretace tohoto údaje v sobě skrývá jistá rizika, na jedné straně to svědčí o pozitivní ekonomické aktivitě nově příchozích a snaze nebýt závislý na systému, ale zejména v době krize, kdy přišlo hodně obyvatel ČR o práci a kdy se nezaměstnanost vyšplhala na desetiletá maxima, může vyvolat vlnu averze vůči cizincům, zvláště v regionech s vysokou nezaměstnaností.

Dalším faktorem, kromě pocitu, „*že oni mi berou práci*“, který negativně ovlivňuje chování a přijímání cizinců většinovou společností, je způsob, jakým o cizincích referují

masmédiá a jakým se dotýkají předsudků ve společnosti rozšířených. Ovlivňují tím vzájemnou komunikaci a možnost integrace cizinců do české společnosti. Při honbě za senzací se média předhánějí ve snaze upoutat pozornost čtenáře/diváka/posluchače a při popisu události s kriminálním, katastrofickým či prostě jen lidsky pohnutým osudem přidávají irelevantní informaci o etnickém původu pachatele/oběti. Tam, kde v případě Čecha nepadne jediná zmínka o etnické příslušnosti, se ve zpravodajství dozvíme, že „Muže napadli tři neznámí pachatelé“ a dále je označován jako „muž“, případně „oběť trestného činu“, v případě oběti vietnamské národnosti se bude hovořit o „Asiatovi/Vietnamci/trhovci“ apod. Čeho tím lze docílit? Na jedné straně je oslovena nespokojenost každého s mírou kriminality kolem a pak hledání jejího „univerzálního viníka“. Dozví-li se, že oběť byla jiného než českého původu, utvrdí mě to v přesvědčení, že „*mě se to netýká, to je jejich věc, to se mě stát nemůže, špatné věci se stávají hlavně cizincům*“. Pokud je cizinec viníkem, posiluje to mé negativní (a ve většině případů nepodložené) očekávání, že „*od nich nemůžu čekat nic dobrého, všichni jsou to kriminálníci, je třeba mít se před nimi na pozoru*“. Ohrožení tedy přichází pouze zvenčí, nikoliv z původní společnosti, jíž jsem příslušníkem, ale od těch „*druhých, cizích*“. Ale neměli bychom hledat spíše ty pozitivní informace a najít způsob, jak věrohodně vytvářet příznivější obrazy o cizincích kolem nás? Bohužel, nejen v tomto směru ty negativní převažují.

Připustíme-li, že naše chování, očekávání a předsudky vůči cizincům ovlivňuje i fakt, nejsme zvyklí na multietnické soužití, a víme jen velmi málo o kulturách, zvycích, tradicích a náboženství jiných národů, můžeme se dobrat kořenů xenofobního chování. Jsme plní předsudků a (nereálných) očekávání a to na obou stranách, vzpomeňme medializovaný výrok z Průvodce Prahou o kapsářích a taxikářích a jejich neutuchající snaze každého okrást, kolik cizinců si bylo jistých, jak rozeznat kapsáře od běžného občana a neházelo „*nás všechny do jednoho pytle*“? Neděláme my všichni (alespoň občas) totéž? Předsudky mají tuhý kořínek.

Začala jsem tuto kapitolu citátem o nutnosti vzájemné komunikace a na jejím konci jsem se dostala k témuž. Pokud nenajde majoritní společnost způsob, jakým komunikovat s cizinci, nejen že se vydá cestou diskriminace a ostrakizování, ale především se ochudí o rozmanitost, kterou s sebou cizinci přináší a o kterou se chtějí dělit. Vzájemná komunikace by neměla být vnímána jako problém, nýbrž jako výzva.

2. Migrační a azylová politika České republiky

S fenoménem uprchlictví se ČR začala blíže seznamovat krátce po Sametové revoluci v roce 1989. Přibližně od druhé poloviny roku 1990 začíná do ČR proudit první vlna uprchlíků. Spektrum států, z nichž uprchlíci na naše území přicházeli, se neustále rozšiřovalo. V prvním období tvořili hlavní skupinu žadatelů o udělení azylu uprchlíci z tehdy ještě komunistických zemí, kde vlivem revolučních událostí v okolních evropských státech docházelo k represím a politicky motivovanému násilí – z Bulharska, Rumunska a bývalého Sovětského svazu. V poslední době naopak přibývá žadatelů z asijských zemí – Indie, Pákistán, Vietnam, ze zemí zasažených válečnými konflikty a občanskými nepokoji – Írán, Irák, Afghánistán, některé africké země, a v neposlední řadě k nám přicházejí migranti z východní Evropy, kteří nejsou motivováni obavami o bezpečí své a svých blízkých, nýbrž ekonomicky – zde převažují země jako Slovensko, Ukrajina, Rusko a Moldávie.

Od první chvíle, kdy k nám začali přicházet první uprchlíci, bylo zapotřebí vytvořit příslušnou legislativu, zřídit azylová zařízení a pověřit vládní i nevládní instituce jejich správou a péčí o uprchlíky s kroky vedoucími k jejich integraci do české společnosti. Legislativa se dočkala změn vstupem ČR do EU a posléze přijetím Schengenského kodexu. Priority vlády z prvotní koncepce z roku 1994 (citované v oddíle 1.2) se do současnosti příliš nezměnily, uveďme si šest *Zásad politiky vlády v oblasti migrace cizinců* tak, jak je publikovala vláda ČR jako přílohu svého usnesení č.55 ze dne 13.1.2003:

- **Zásada 1** – ČR s ohledem na mezinárodní závazky, které pro ni vyplynou z členství v EU, důsledně prosazuje řídicí roli státu v oblasti migrace
- **Zásada 2** – Migrační politika státu je založena na koordinovaném postupu všech státních orgánů, orgánů územní a zájmové samosprávy a na podpoře ze strany dalších subjektů zabývajících se migrací.
- **Zásada 3** – Migrační politika státu je zaměřena na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak i opatřeními národními.

- **Zásada 4** – Migrační politika státu neklade překážky legální migraci, a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná.
- **Zásada 5** – Realizace migrační politiky státu předpokládá široké zapojení nevládních a dalších organizací občanské společnosti
- **Zásada 6** – ČR se spolupodílí na úsilí světového a evropského společenství na řešení migračních důsledků humanitárních krizí a na odstraňování příčin těchto jevů.

(<http://www.mvcr.cz>)

Ministerstvo vnitra ČR (MVČR) připravilo *Zprávu o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2009 a návrh dalšího postupu*, schválenou vládou usnesením č. 224 ze dne 22.3.2010. Hlavními prioritami *Koncepce* jsou opatření cílená do čtyř klíčových oblastí:

- znalost českého jazyka
- vzájemné vztahy cizinců a členů majoritní společnosti
- socio-kulturní orientace cizinců ve společnosti
- ekonomická soběstačnost cizinců

Ze *Zprávy* vyplývá, že cílem politiky integrace cizinců bude i nadále podporovat proces začleňování legálně zde pobývajících cizinců do společnosti a harmonické bezkonfliktní soužití mezi cizinci a většinovou společností a to zejména zvyšováním informovanosti všech zúčastněných v procesu integrace, přímou spoluprací s obcemi (příkladem takovéto úspěšné spolupráce je např. Integrační centrum v JM kraji, jehož realizátorem je Krajský úřad). Cílem všech aktivit integrační politiky je předcházet vytváření uzavřených komunit imigrantů, společenské izolaci a sociálnímu vyloučení cizinců. Aktivity by měly být takové, aby poskytovaly cizincům i majoritní společnosti šanci k vzájemnému poznávání a porozumění. Postupně bude docházet k budování systému regionálních Center na podporu integrace cizinců ve všech krajích (Integrační centra).

Konkrétní činnost Integračních center je zaměřena na zajišťování informační a poradenské činnosti v oblasti sociální a právní, organizování sociokulturních kurzů a kurzů češtiny. Jednotlivé služby zajišťují vlastními silami nebo spoluprací s partnery, např. v rámci zlínského centra tyto kurzy zajišťuje UTB.

Na naplňování Koncepce se podílejí i jiná ministerstva, např. MŠMT programy na podporu interkulturní výchovy dětí a mládeže, na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka (v mnou provedeném průzkumu polovina dotázaných cizinců, kteří ovládají český jazyk, na otázku „Ovládáte nějaký cizí jazyk?“ uvedla: Ano, češtinu – viz. Příloha č. 6) a na podporu vzdělávání pedagogických pracovníků pro práci s žáky-cizinci. MPSV podporuje projekty směřující k usnadnění pracovního uplatnění cizinců a rozvíjející vztahy a sociální začlenění cizinců v rámci majority.

V následujících podkapitolách si představíme způsoby, jakými cizinci přicházejí na naše území a roli státu, ať už podpůrnou (v bodech 2.1 a 2.2), represivní (2.3), liberální (2.4) nebo ochrannou (2.5), v dílčím závěru se pokusím nastínit odezvu majoritní společnosti na takto nově příchozí a jejich integrační snahy.

2.1 Přesídlování krajanských Čechů ze zahraničí

Dle usnesení vlády č. 72/1996 je **krajan** cizinec s prokázaným českým původem žijící v zahraničí. Na tuto skupinu cizinců se však i po návratu pohlíží jako na cizince, pouze v níže uvedených případech jim byla poskytnuta legislativní výjimka v procesu udělování povolení k trvalému pobytu, pomoci s ubytováním a vyplacení finanční kompenzace majetku zanechaného v původní vlasti. Níže uvedené dvě repatriační vlny byly vyjádřením solidarity Českého státu s obyvateli českých enkláv v oblastech zasažených Černobylskou katastrofou (Ukrajina a Bělorusko) a politickou a hospodářskou nestabilitou (Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Rusko a Moldávie). Proces probíhal v letech 1990 – 2007, je ukončen a podobné aktivity již neprobíhají. Celkem se tato forma pomoci dotkla 2 640 osob.

Podrobněji se budu věnovat pouze příchozím v první vlně, s nimiž 1995-96 probíhal výzkum pod záštitou etnografického ústavu AV ČR posuzující úspěšnost integrace krajanů do české společnosti a jedním z hodnocených kritérií byla i subjektivní existence jazykové bariéry. Výzkum byl publikován v knize *Aliens or one's own people – Czech immigrants from the Ukraine in the CR*, (Valášková, 1997)

Přestože k odchodu Čechů na Ukrajinu docházelo od 2. poloviny 19. stol., dochovali si do současnosti znalost českého jazyka, zvyky a tradice, které udržovali navzdory silnému ruskému vlivu. Ten je však přesto patrný právě v jazykové vybavenosti krajanů. Okamžitě po příjezdu byla většina schopna částečné komunikace v češtině, ovšem se silným ruským přízvukem. Jejich český jazyk, po léta bez kontaktu s rodilými mluvčími, byl poněkud archaický a chybějící moderní slova, ekonomické, právnické a technické výrazy byly nahrazeny výrazy ruskými. Pro krajany zejména se středním a vyšším vzděláním nastal problém při hledání adekvátního pracovního uplatnění s neznalostí profesní terminologie, proto většina z nich, například i lékaři a učitelé, našla uplatnění pouze v dělnických profesích. A toho jsme svědky dodnes, bohužel.

V oblastech s větší koncentrací krajanů místní samospráva organizovala bezplatné kurzy češtiny. Tam, kde tato možnost nebyla, si krajané stěžovali a poukazovali na to, že bezplatná jazyková průprava by měla být součástí imigrační politiky státu. Nejsnáze se s jazykovou bariérou vypořádali děti, díky pravidelné školní docházce a sociálnímu kontaktu s okolím byl u nich brzy patrný velký pokrok a doma učili své rodiče. Podle vyjádření učitelů byli děti vysoce motivované vyrovnat se v co nejkratší době svým českým spolužákům. Problémem bylo více zvládnutí psaní a čtení než mluvení, jak u dospělých tak u dětí, nebyli zvyklí používat latinku. Hodně úsilí také vynaložili na odbourávání ruského přízvuku, který sami krajané označovali za znak odlišující je od většinové společnosti.

Na druhou stranu se snažili uchovat si kontakt s ruštinou a ukrajinštinou sledováním ruských TV programů a čtením tisku, děti byli vychovávány dvojjazyčně. Mnoho krajanů se v rámci genealogického průzkumu snažilo zjistit původní domov svých předků a možné příbuzné.

V závěru výzkumu se uvádí, že český původ většiny imigrantů (někteří přesídlení krajané měli příbuzné jiného než českého etnika) nebyl rozhodujícím faktorem usnadňujícím adaptační proces, tím hlavním se ukázala znalost českého jazyka a to alespoň na běžné pracovní úrovni.

2.2 Legální migrace

Jak vyplývá ze zásad pro migrační politiku, vláda uplatňuje politiku podpory legální migrace například tím, že formou pobídky vyhledává vzdělané odborníky ze třetích zemí (mimo zemí EU/EH a Švýcarska). Cílem je přivést do ČR kvalifikované zahraniční pracovníky schopné přispívat k rozvoji ekonomiky a společně se svými rodinami se natrvalo integrovat do české společnosti. Zároveň má tato snaha napomoci zaměstnavatelům najít a udržet odborníky na místech na českém trhu práce, která se nedaří obsadit občany ČR EU/EH nebo Švýcarska.

Projekt Vývěr kvalifikovaných zahraničních pracovníků byl spuštěn 28.6.2003 a jeho pilotní fáze byla naplánována na 5 let. Dne 20.10.2008 se usnesením vlády č. 1316 stal trvalým nástrojem aktivní migrační politiky. Projekt nabízí účastníkům a jejich nejbližším rodinným příslušníkům možnost požádat o povolení k trvalému pobytu již po 1,5 nebo 2,5 letech namísto pěti, jak vyžaduje česká legislativa. Zároveň poskytuje ochrannou lhůtu 60 dní na nalezení nového pracovního místa v případě ztráty zaměstnání bez vlastního zavinění.

Za období od 28.6.2003 do 30.8.2010 vstoupilo do projektu 1 806 účastníků a jejich 1 700 rodinných příslušníků. Trvalý pobyt v ČR dosud získali na základě účasti v projektu 843 účastníci včetně rodinných příslušníků. Účastníci pracují zejména v oblasti IT, technických profesích nebo administrativě, 81% z nich dosáhla VŠ vzdělání. Projekt je v současné době pozastaven, poslední možnost přihlásit se byla 31.12.2010. MPSV jako předkladatel po úplném ukončení 1.7.2013, kdy poslední z přihlášených obdrží povolení k trvalému pobytu ve zkrácené lhůtě, zpracuje a předloží vládě závěrečnou zprávu s doporučeními, co by bylo vhodné zapracovat do jiných aktivit v rámci aktivní migrační politiky ČR.

S legální migrací je spojena problematika udělování víz a povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu (viz. 1.2). Zákon 326/1999 Sb., dělí cizince z pohledu podmínek vstupu a pobytu na území ČR do dvou kategorií:

- **občané první kategorie** – jsou občané států EU/EH, Švýcarska a Lichtenštejnska s právem volného pobytu a pohybu. Mohou na území ČR vstupovat a pobývat na něm po neomezeně dlouhou dobu, aniž by byli povinni žádat o jakoukoliv formu oprávnění k pobytu. Hodlá-li občan EU na území ČR pobývat po dobu delší jak 3 měsíce, má právo

požádat o vydání potvrzení o přechodném pobytu. Toto bylo k 31.12. 2009 uděleno 55 246 osobám, nejčastěji ze Slovenska (73 446 osob) a Polska (19 273 osob).

- **občané druhé kategorie** – jsou občané tzv. třetích zemí a jsou povinni o povolení vstupu a pobytu žádat a mohou na území ČR vstoupit jen na základě platného víza, pokud není vízová povinnost zrušena. Pobyt do 90 dnů označujeme za krátkodobý, nad 90 dnů dlouhodobý, při splnění podmínek (viz 1.2) lze žádat o vydání povolení k pobytu trvalému. Nejčastějšími důvody žádosti o dlouhodobý pobyt jsou zaměstnání, podnikání a účast v právnické osobě, ze zemí převažuje Ukrajina (49% žádostí).

2.3 Nelegální migrace

ČR není pro většinu migrantů cílovou zemí, je i nadále využívána především jako země tranzitní, i když v posledních letech se výrazněji prosazuje jako země cílová. Po vstupu ČR do schengenského prostoru dne 21.12.2007 migranti cestují do ČR nebo okolních států letecky, mají povolen vstup na území vybraného státu, a to získáním víza ke krátkodobému nebo dlouhodobému pobytu a dále migrují do dalších zemí EU převážně s využitím kamionové silniční přepravy.

Zneužívání víz tak zůstává palčivým problémem. Legální vízum je získáno na základě předložených nepravdivých informací, cílem migranta je se pouze dostat do některé ze vstupních zemí schengenského prostoru a pak migrovat dále. Nejvíce se zneužívají víza k pobytu nad 90 dní udělovaná za účelem podnikání, turistiky, studia či sloučení rodiny. Vynechat nelze ani uzavírání účelových sňatků nebo účelová prohlášení otcovství, opět s cílem legalizace pobytu. Tohoto způsobu využívají nejvíce osoby vietnamské, čínské a arabské národnosti. Další zajímavý způsob nelegálního překročení hranic je tzv. na podobu, kdy osoba, zpravidla vietnamské národnosti, disponuje platnými cestovními doklady jiné osoby, které je jen podobná.

Sledují se dvě základní kategorie nelegální migrace na území ČR:

- nelegální překročení vnější schengenské hranice (letecky)
- nelegální pobyt

V roce 2009 bylo celkem zjištěno **4 457** osob, přičemž **190** osob při nelegálním překročení hranice, zde se jedná především o občany Sýrie, Ukrajiny a Vietnamu. Zbýlých **4 267** osob bylo odhaleno kontrolami příslušníků Policie ČR a Celní správy při nelegálním pobytu, opět především z Ukrajiny, Vietnamu a navíc Ruska. Občané třetích zemí se na celkovém počtu zajištěných osob podíleli **93%**, což představuje **3 956** osob. U občanů EU jsou nejčetnější skupinou občané Slovenska (**224** osob). Nadále přetrvává taktika některých cizinců, kteří místo aby opustili území ČR ve stanovené lhůtě po ukončení víza, zdržují se dále na našem území neoprávněně a dostávají se do přijímacích azylových středisek, kde požádají o mezinárodní ochranu (**226** zjištěných osob v roce 2009), nebo je zjištěno, že s nimi probíhá azylové řízení v jiných státech schengenského prostoru (**234** osob). Žádostí o mezinárodní ochranu se snaží legalizovat si pobyt v ČR i cizinci, kterým bylo vydáno rozhodnutí o správním vyhoštění, z důvodu že až do pravomocného rozhodnutí ve věci mezinárodní ochrany se mohou zdržovat na území ČR legálně.

Nelegální pobyt s sebou přináší řadu negativních jevů, a to především nelegální zaměstnávání, odhalované kontrolami úřadů práce a trestnou činností (napomáhání k nelegální migraci – zejména padělatelství, obchod s lidmi, prostituce, terorismus, apod.). V roce 2009 bylo na území ČR trestně stíháno **8 362** cizinců, což představuje **6,8%** z celkového počtu stíhaných osob. Pro srovnání uvádím, že celkový podíl cizinců v populaci je **4,5%**. Největší zastoupení mezi odsouzenými cizinci v roce 2009 měli státní příslušníci Slovenska (2 238 osob), Ukrajiny (1 036 osob) a Vietnamu (486 osob). V roce 2009 byl patrný mírný nárůst počtu osob, kterým bylo vydáno *rozhodnutí o správním vyhoštění* (**3 064** osob). Převažujícími důvody bylo porušování pobytového režimu, nerespektování rozhodnutí o správním vyhoštění a nedovolené překročení státní hranice. Nejčastěji zastoupenou skupinou jsou Ukrajinci, Vietnamci a Mongolové.

2.4 Schengenský prostor

Rozhodnutím rady EU 2007/801/ES ze 6.12.2007 byl završen proces přístupu ČR do schengenského bezpečnostního prostoru, který byl stanoven na den 21.12.2007. ČR se tak připojila k zemím tzv. schengenského prostoru, za jehož ochranu a bezpečnost je

spoluodpovědná. Členství pro ČR znamená plné zapojení do schengenské spolupráce, která zahrnuje harmonizovaná pravidla týkající se ochrany vnějších hranic, vízových a konzulárních záležitostí, policejní spolupráce a ochrany osobních údajů (<http://www.mvcr.cz>). Jedním ze základních pilířů schengenské spolupráce je *Schengenský informační systém (SIS)*, který je využíván při hraničních kontrolách, registraci motorových vozidel, kontrolování osob apod. Jeho zavedením se výrazně zrychlilo mezinárodní pátrání.

Dnem vstupu (21.12.2007) se výrazně změnila podmínky pro vstup cizinců na území ČR, která tímto dnem nemá žádnou pozemní vnější schengenskou hranici. Došlo k odstranění nepřetržitých kontrol cizinců vstupujících do ČR z okolních států. Jediným místem pohraniční kontroly cizinců se stala letiště. A začal platit režim zjednodušeného cestování cizinců, kdy zastupitelské úřady ČR vydávají krátkodobá víza ve formě tzv. jednotných schengenských víz s platností pro celý schengenský prostor. Žadatelům ze třetích zemí to umožnilo pohybovat se téměř po celé Evropě s jedním vízem a pro držitele povolení k dlouhodobému/trvalému pobytu stačí pouze toto povolení a platný cestovní pas.

2.5 Žadatelé o mezinárodní ochranu

Dne 1.2.2002 nabyla účinnosti novela zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění zákona č. 2/2002 Sb., (zákona o azylu). Cílem novely je dokončení harmonizace českého azylového práva s právem EU, zejména pokud jde o otázku nezávislé odvolací instance, a řešení současné situace v oblasti azylu v ČR. Situací rozumějme změnu oproti 90. létům:

- prudký nárůst počtu žadatelů z destinací, které nebyly pro ČR v minulosti typické,
- vstup do azylového řízení s cílem legalizace pobytu na území ČR s možností zaměstnání,
- vstup do azylového řízení s cílem vyhnout se vyhoštění z území ČR,
- využití vstupu do azylového řízení k nelegální migraci
- vstupu do prostoru zemí EU, apod.

Tento zákon upravuje též podmínky vstupu a pobytu cizince, který projeví úmysl požádat ČR o mezinárodní ochranu formou azylu či doplňkové ochrany na území ČR a pobyt azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany na našem území.

Žadatelem o udělení mezinárodní ochrany se pro účely zákona rozumí cizinec, který požádal ČR o mezinárodní ochranu, nebo cizinec, který požádal o udělení mezinárodní ochrany v jiném členském státě EU, je – li ČR příslušná k jejímu posuzování (tzv. Dublinský princip). Postavení žadatele má po dobu řízení o udělení azylu a po dobu soudního řízení o žalobě proti rozhodnutí MVČR podle zvláštního předpisu, má-li tato žaloba odkladný účinek.

Azylantem se rozumí cizinec, kterému byl podle zmíněného zákona udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.

Osobou požívající doplňkové ochrany se rozumí cizinec, který nesplňuje zákonné důvody pro udělení azylu, ale byla mu udělena doplňková ochrana, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany.

Imigranti, kteří se zdržují na území ČR a nepodali zde žádost o udělení azylu, nejsou z právního hlediska žadateli o udělení azylu, nemohou být tudíž ubytováni či bezplatně vzděláváni v azylových zařízeních MVČR. Těmi jsou ze zákona přijímací středisko, pobytové středisko a integrační azylové středisko (jejich rozlišení spočívá v účelu, který jednotlivá střediska plní). Žadatelům o udělení azylu v ČR stát poskytuje základní životní potřeby a možnost ubytování v těchto zařízeních, bezplatnou zdravotní péči, poradenskou činnost v oblasti práva pracovního, rodinného, sociálního, apod., dále jsou dle Pokynu MŠMT k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty čj. 21 153/2000-35 organizovány jazykové kurzy skupinové i individuální v rozsahu 100 – 150 hodin a kurzy se socio-kulturní tematikou umožňující snadnější integraci cizinců do společnosti.

Cílem vzdělávacího programu pro děti azylantů a děti osob požívající doplňkové ochrany je zohlednit jejich specifické potřeby, neboť jsou ve smyslu školského zákona označovány jako žáci sociálně znevýhodnění. Tomu odpovídají i výukové programy škol nacházejících se v blízkosti azylových zařízení, které mají vytvořeny kapacity k tomu, aby byly schopné přijmout děti ke vzdělávání kdykoliv během školního roku a přizpůsobit výuku jejich potřebám. Podle Pokynu MŠMT pro zajištění povinné školní docházky dětí žadatelů o azyl z azylových zařízení čj. 35 471/99-22 zde existují speciální třídy výhradně

určené pro základní jazykovou přípravu. V přístupu k výchově a vzdělávání těchto žáků se prosazuje tendence k jejich integraci do běžných třídních kolektivů, což přispívá k jejich socializaci a připravenosti na běžný občanský život a tím k lepšímu přístupu majoritní společnosti k cizincům. MŠMT pracuje na metodickém materiálu pro výuku žáků s jiným mateřským jazykem, s jehož výstupem se bude možné seznámit již v letošním roce.

Co se týče počtu žádostí a vydaných rozhodnutí, historicky nejvyšší počet byl evidován v roce 2001 (18 094 žádostí), kdy vyvrcholila vzestupná tendence jejich počtu od 90.let. Od roku 2004 má následný vývoj počtu žádostí klesající tendenci a to nejen u nás, ale ve všech zemích EU. Pro představu uvedme, že počet rozhodnutí o udělení azylu či doplňkové ochrany představuje přibližně 7-10% z celkového počtu vydaných rozhodnutí, nejčastěji z důvodů vymezených Ženevskou konvencí (politický azyl).

Státní integrační program pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany je realizován podle následujících priorit:

- výuka českého jazyka
- zajištění nabídek bydlení
- pomoc při vstupu na trh práce

2.6 Dílčí závěr

Jak my, majoritní společnost, přijímáme imigranty - je pro nás důležité vědět, zda zde pobývají legálně či nelegálně? Je snadné přečíst si zprávu, že „*nelegální migrace mimo jiné nepřímo ovlivňuje vztah veřejnosti k integraci dlouhodobě a legálně usídlených cizinců*“ (<http://www.mvcr.cz>), ale jak poznáme, který cizinec spadá do které kategorie? Alespoň mě nikdy nenapadlo zeptat se „mého zelináře“ – Alžířana, či „mého prodejce novin“ - Bulhara na právní důvod jejich pobytu. Věci, na které se jich ptám jsou běžné, „české“ – nálada, rodina, počasí..nikdy nezapomenu pochválit jejich češtinu, či šikovnost jejich potomků, které znám ze sousedství nebo z jejich hrdého vyprávění, a i když nic nekupuji, vždy, když se vidíme, usmějeme se a pozdravíme. Popravdě, nemám moc podobných „svých ...“ – Čechů, kteří mi dokáží tak milým způsobem zvednout náladu.

Myslím, že v každodenním životě pro nás není rozhodující legalita/illegalita cizince, ale to, jak dokázal přijmout a naplnit naše očekávání – zda se domluví naší řečí, pracuje, posílá děti do školy, slušně bydlí a slušně (kulturně) se chová. Pokud obstojí, přijmeme jej, a o tím víc si vážíme člověka, který toto dokázal v cizím prostředí. Pokud v některém aspektu pokulhává, zůstáváme ostražití. Tomu odpovídá i kladná odpověď 65% dotázaných cizinců na otázku v mém průzkumu: „Cítíte se být lépe přijímán/a jako česky mluvící cizinec, než když jste česky neuměl/a?“ (viz. Příloha č. 6).

Ne vždy však platí výše popsany scénář. V případech, jako hospodářská krize, kdy dochází k propouštění zaměstnanců, jsou cizinci zpravidla jedni z prvních, kdo práci ztratí. To vede k jejich větší migraci na našem území směrem do měst, kde je nabídka práce bohatší, což může přinášet problémy bezpečnostně – imigrační (chybí potřebná infrastruktura, a tím může docházet k větší koncentraci cizinců v gettech). Místo integrace do společnosti dochází k segregaci cizinců a vznikají problémy integračně – sociální, jejichž rizikem je nárůst xenofobiích nálad mezi většinovou populací a s tím spojené extremistické projevy. I z tohoto důvodu se činnost MVČR zaměřila na hledání nových nástrojů integrace na regionální a místní úrovni. Jedním z těchto nástrojů jsou tzv. emergentní projekty, nabízející pomoc a řešení v aktuálně hrozící či potencionální krizové situaci (napětí mezi cizinci a majoritou) ve městech s významným počtem cizinců. Do projektů jsou kromě zastupitelstev zapojeny i nestátní neziskové organizace, školy všech stupňů a další subjekty. Tyto projekty jsou zaměřeny na integraci celých rodin, zejména žen, dětí a mládeže, s důrazem na prevenci vzniku uzavřených komunit. Integrační aktivity směřovaly primárně do oblastí

- poskytování informací a poradenství
- výuku českého jazyka a doučování
- cílenou interkulturní profesní přípravu vybraných profesí – úředníci, pedagogové, zdravotníci
- posílení kontrolní činnosti a operativní výměnu dat a informací

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření k bakalářské práci bylo prováděno v období 10/2010 - 02/2011 ve dvou cílových skupinách – obyvatelích ČR pracujících ve vybraných oborech a profesích, kde lze očekávat, že se mohou pracovně setkat s cizinci: policisté, zdravotníci, zaměstnanci předškolních a terciálních vzdělávacích zařízení, obecních samospráv, sociálních odborů úřadů práce a pro srovnání státní a soukromé sféry i zaměstnanci soukromých firem. Nepodařilo se mi získat žádné respondenty z finančních úřadů (FÚ), byť v šetření provedeném mezi cizinci jasně vyplynulo, že FÚ patří po Policii ČR k druhému nejčastěji navštěvovanému úřadu, nezískala jsem souhlas s oslovením zaměstnanců od vedení FÚ.

3.1 Metody a cíle průzkumu, stanovení hypotéz

Metody empirického výzkumu

S ohledem na velikost výzkumného vzorku osob, kdy jsem předpokládala oslovení 150 – 200 osob, a rovněž vzhledem ke geografickému rozvrstvení oslovených, jsem pro své šetření vybrala z výzkumných metod metodu dotazníku. K výhodám využití této metody patří právě poměrně rychlé získání dat od velkého počtu respondentů, přičemž data jsou ve formě písemných odpovědí zaznamenána na předtištěný arch. Vytvořila jsem dvě formy dotazníku (viz Přílohy č. 1, 2). První byla určena pro česky hovořící obyvatele ČR pracující ve vybraných profesích, kteří zde zastupují majoritní společnost a druhá byla určena pro cizince dlouhodobě/trvale žijící na území ČR a zahraniční studenty vysokých škol, kteří se zde nehodlají dlouhodobě/trvale usadit. Tato forma dotazníku byla i přeložena do anglického a ruského jazyka, respondenti si volili, jaký jazyk jim vyhovuje (viz Příloha č. 3, 4).

Vlastní dotazník se skládal jak z uzavřených otázek, kde variantou odpovědi bylo buď pouze ANO/NE, nebo výběr z několika možností a respondenti označovali své odpovědi **X** v elektronické podobě a zakroužkováním v tištěné. Další typ otázek byly otázky otevřené, kde respondenti měli doplnit požadovaný údaj do vymezeného místa v archu. Pro zpracování a analýzu dat byly použity základní postupy popisné statistiky. Odpovědi jsou sjednoceny do podoby grafů, v navazujících dvou kapitolách se pokusím o jejich verbální interpretaci.

Cíle dotazníkového šetření

Cílů dotazníkového šetření bylo několik:

- zjistit, jak jsou cizojazyčně zdatní obyvatelé ČR pracující ve vybraných profesích
- popsat jejich pracovní komunikační strategie a možnosti využití doplňkových služeb
- odhalit motivovanost občanů k učení se cizímu jazyku
- zjistit úroveň znalosti češtiny u cizinců a jejich motivaci ke studiu
- identifikovat komunikační strategie cizinců v různých situacích běžného života
- popsat zkušenosti cizinců s jazykovou bariérou

Hypotézy

Při studiu literatury mě velmi zaujal výzkum prováděný AV ČR v roce 2003 s názvem „*Role jazykového postavení v adaptaci studentů z USA v české společnosti*“ (Bittnerová, 2006), který zjišťoval, zda anglicky hovořící studenti VŠ, kteří pobývají na našem území pouze po omezenou dobu, se chtějí naučit česky, nebo jim ke komunikaci ve škole i mimo ni stačí angličtina. Cíleně jsem oslovila 15 VŠ studentů a zjišťovala totéž. Žádný ze studentů není rodilým mluvčím anglického jazyka, jejich výuka je však vedena v AJ.

- Hypotéza č. 1: *Zahraniční studenti VŠ pobývající na území ČR méně než 5 let nemají motivaci naučit se česky.*

Další literatura uvádí zkušenosti krajanů Čechů přesídlených zpět do vlasti s jazykovou bariérou a jejím vlivem na úspěšnou socializaci. Výsledek průzkumu prováděného Etnografickým ústavem AV ČR byl takový, že pro kladné přijetí většinou společností byla důležitější alespoň mírná znalost češtiny oproti deklarovanému českému původu krajanů (Valášková, 1997).

- Hypotéza č.2: *Cizinci jsou lépe přijímáni majoritou poté, co se naučili komunikovat v českém jazyce.*

Co se občanů ČR týče, byly mé hypotézy následující:

- Hypotéza č.3: *Majoritní společnost očekává od cizinců, kteří se zde chtějí dlouhodobě usadit, že se naučí komunikovat v českém jazyce.*
- Hypotéza č.4: *Zaměstnanci státní správy, Policie ČR a vybraných profesí, kde se dá předpokládat kontakt s cizinci, jsou schopni komunikovat v cizím jazyce a jsou ke studiu cizího jazyka motivováni svým zaměstnavatelem.*

3.2 Charakteristika výzkumného vzorku osob

Průzkum – Dotazník č.1 (viz Přílohy č. 1)- obyvatelé ČR vybraných profesí:

Počet:	celkem	155	mužů: 96	žen: 57
Počet podle povolání:	PČR	108	86	22
	vzdělávání	13	1	12
	zdravotnictví	11	3	8
	sociální správa	11	1	10
	obecní samospráva	7	2	5
	soukromé firmy	5	3	2

Dalším kritériem byl věk (věková skupina) a počet let praxe bez mateřské dovolené (skupiny). U policistů se ukázalo být podstatnější druhé hledisko, vzhledem ke změnám v koncepci jazykové přípravy policistů, budou tedy posuzováni ve skupinách dle let praxe, zatímco u ostatních zaměstnanců zůstává rozdělení podle věkové skupiny.

PČR:	do 10 let praxe:	celkem: 44	mužů: 34	žen: 10
	10-15 let praxe:	36	30	6
	15-20 let praxe:	21	17	4
	více než 20 let praxe:	7	5	2
Ostatní: věková skupina 20-30 let	celkem: 6	mužů: 1	žen: 5	
	30-40	19	2	17
	40-50	20	5	15
	50 a více let	2	2	

Průzkum – Dotazník č. 2 (viz. Příloha č. 2) – cizinci žijící dlouhodobě/trvale na území ČR a zahraniční studenti

Počet:	celkem: 48	mužů: 28	žen: 20	
Počet podle národností:	Ukrajina	10	4	6
	Vietnam	8	2	6
	JAR	6	4	2
	Turecko	3	3	0
	Slovensko	3	2	1
	Rusko	2	0	2
	Kazachstán	2	1	1
	Mongolsko	2	1	1
	UK	1	1	0
	Angola	1	1	0
	Polsko	1	1	0
	Bosna a H.	1	1	0
	Španělsko	1	0	1
	Alžír	1	1	0
	Libye	1	1	0
	Itálie	1	1	0
	Slovinsko	1	1	0
	Indie	1	1	0
	Pákistán	1	1	0
	Egypt	1	1	0

Pro posuzování pohnutek k migraci a motivace cizinců k učení se českému jazyku jsem respondenty rozdělila do následujících čtyř skupin:

Cizinci dlouhodobě žijící na území ČR:	ukrajinské národnosti	10 osob
	vietnamské národnosti	8 osob
	ostatních národností	15 osob
Studenti různých forem VŠ studia:		15 osob

3.3 Analýza získaných výsledků

Vyhodnocení dotazníku č.1 – obyvatelé ČR vybraných profesí

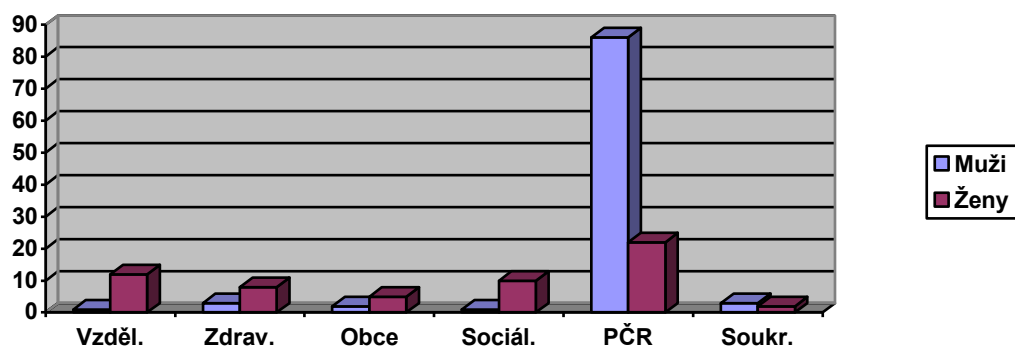
Odpovědi na některé z otázek jsou vyjádřeny pouze jedním, většina však dvěma či třemi grafy. Volila jsem toto barevně rozlišené znázornění tam, kde je zajímavé pozorovat odlišnosti dle věku respondentů/počtu odpracovaných let od obecného srovnání dle zaměstnání.

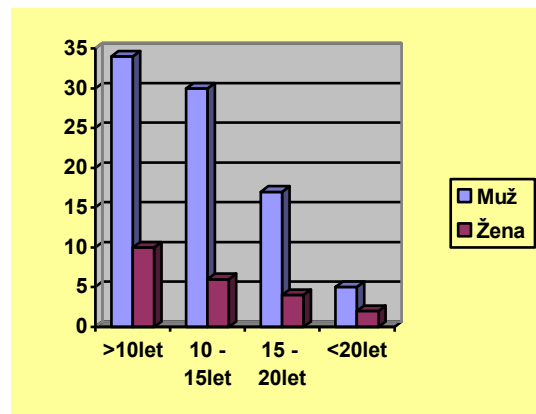
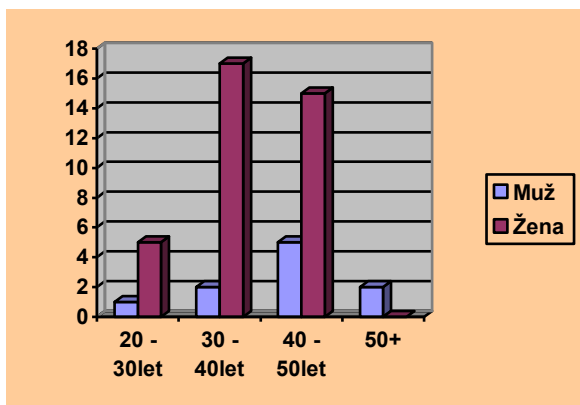
bílé podbarvení – respondenti jsou rozděleni podle zaměstnání

oranžové podbarvení – respondenti bez příslušníků PČR podle věku

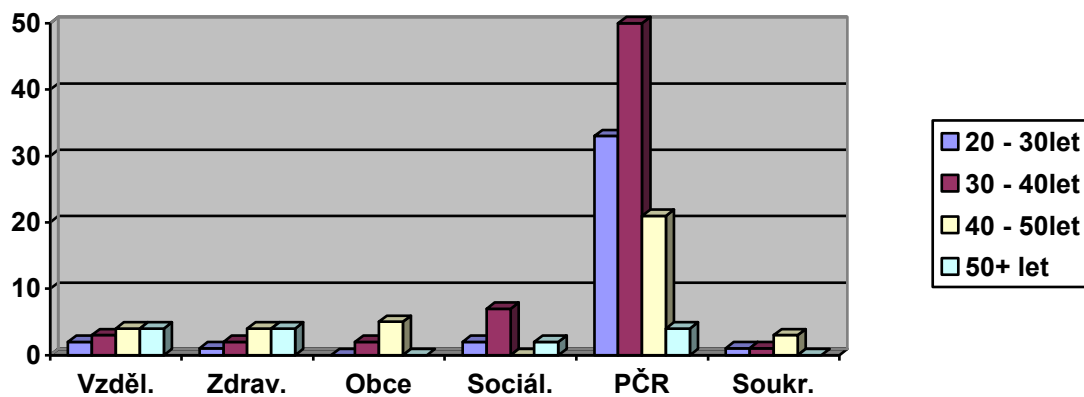
žluté podbarvení – respondenti – příslušníci PČR podle let praxe

Otázka č. 1. Jakého jste pohlaví?

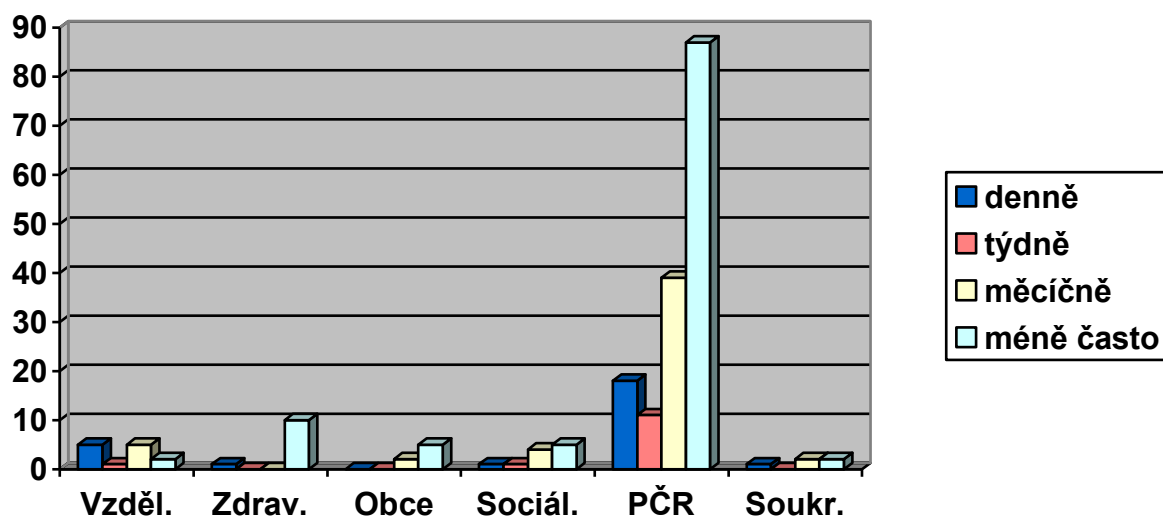

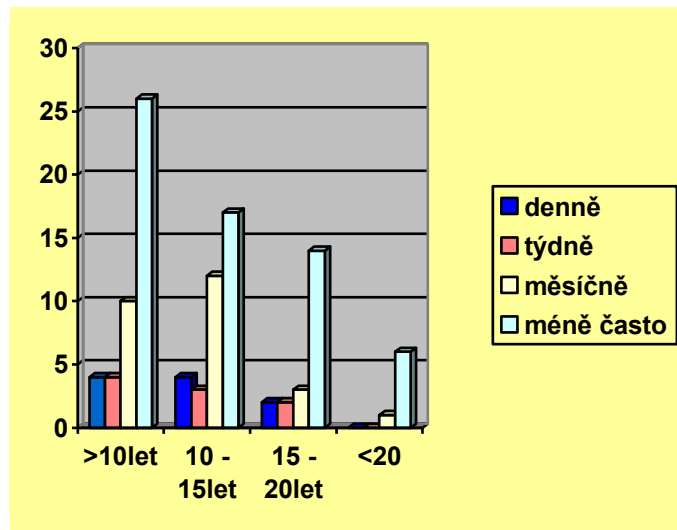
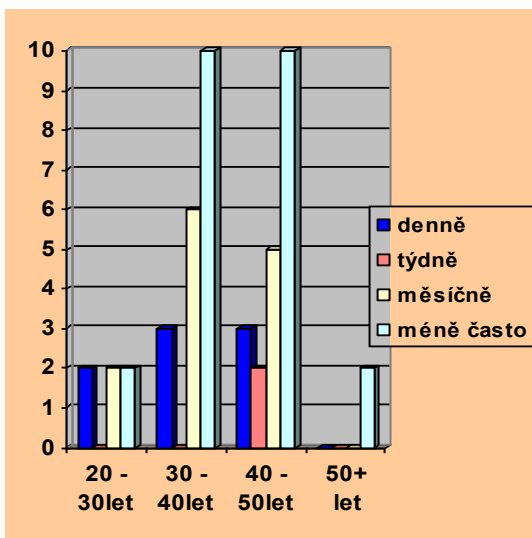

Otázka č.5. Obor, v němž pracujete?

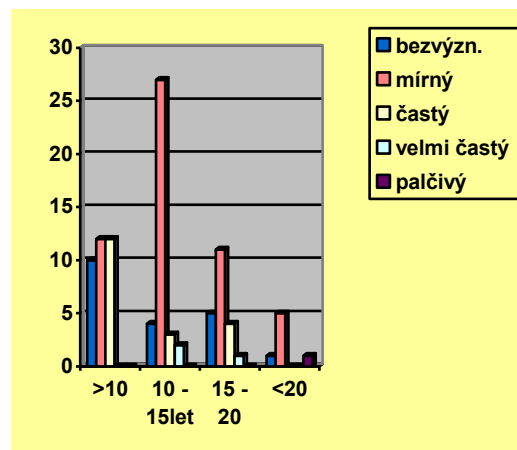
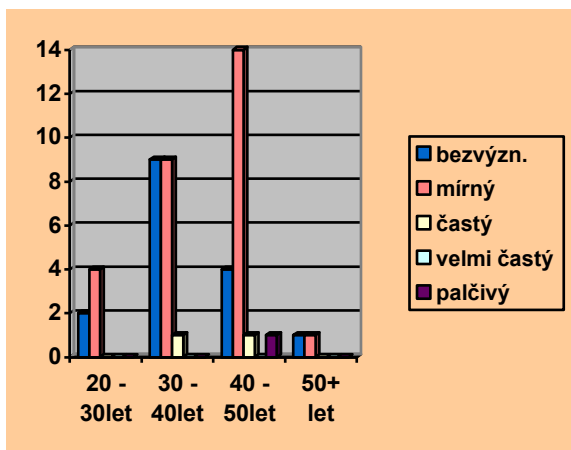
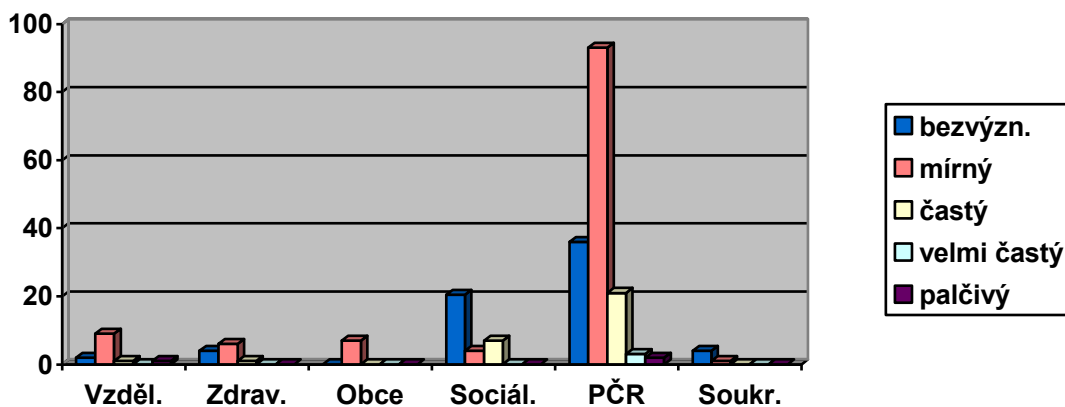

Otázka č.6. Jak často se při výkonu povolání setkáváte s cizími stát.příslušníky?

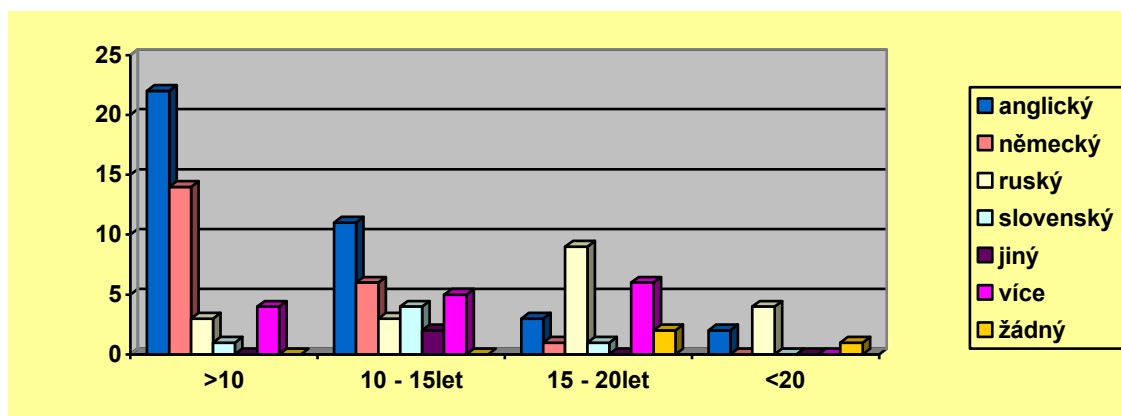
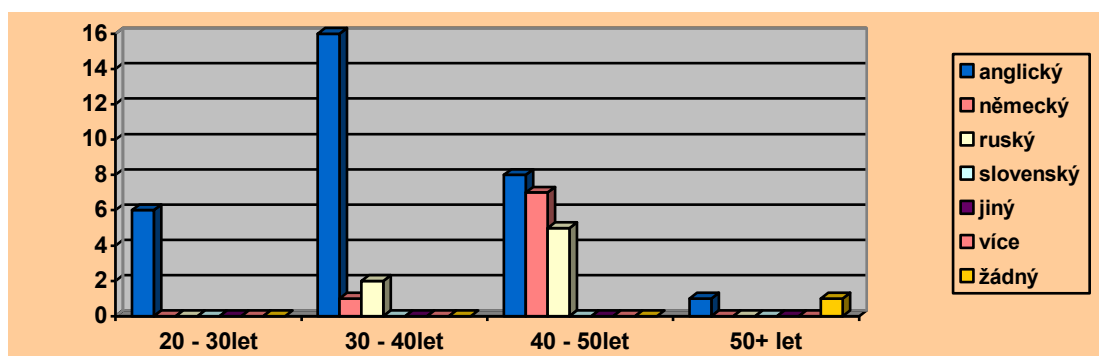
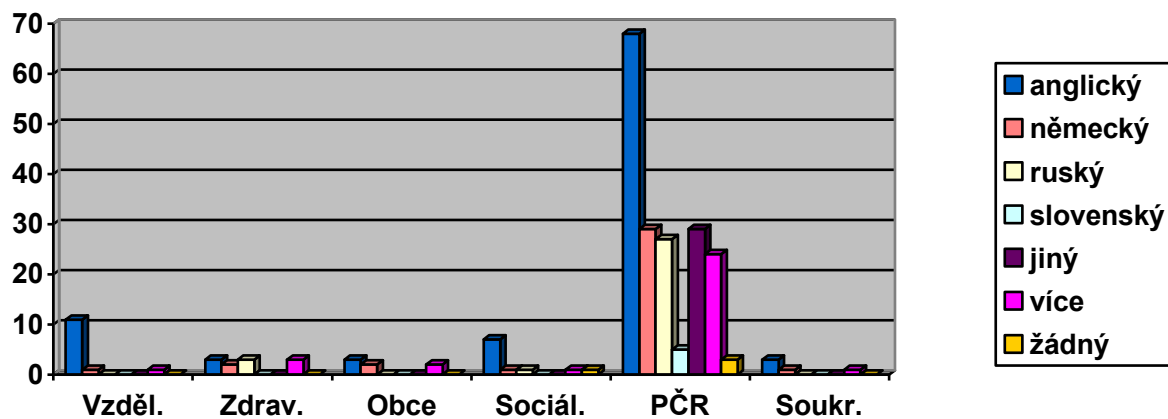

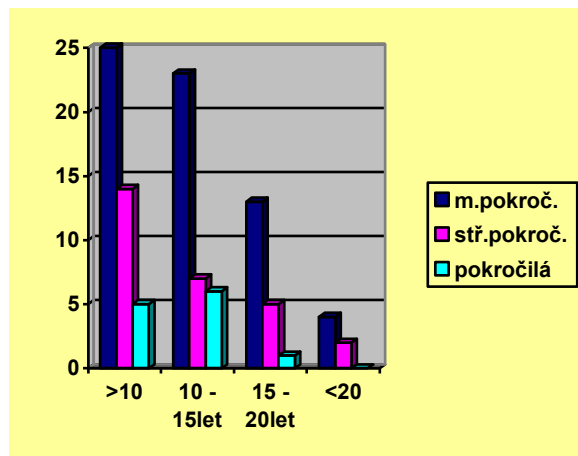
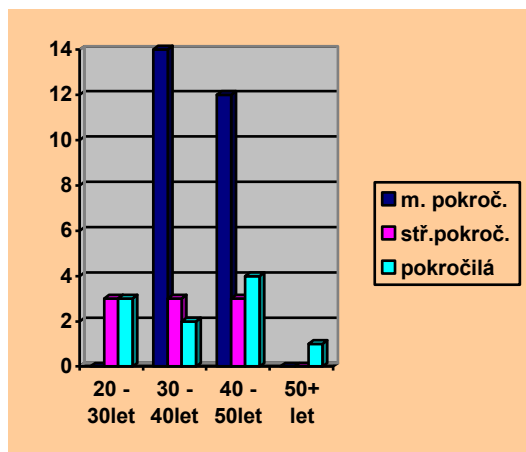
Otázka č. 7. Jazyková bariéra je pro mě problém:

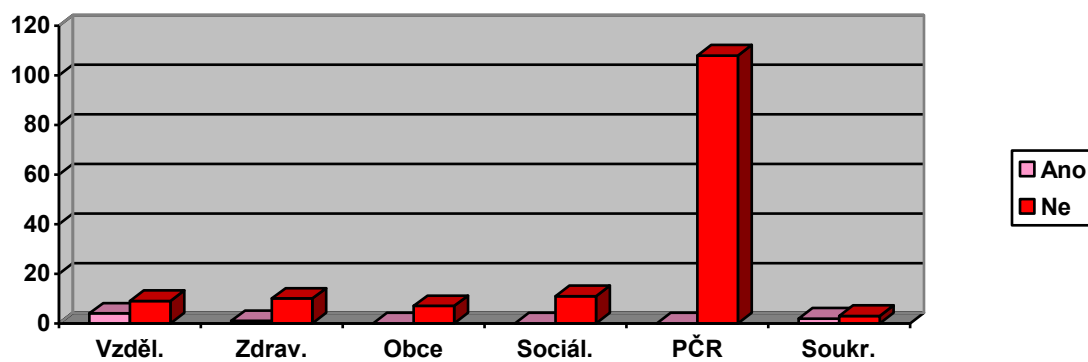
Otázka č. 8. Kromě češtiny používám nejčastěji komunikační jazyk:

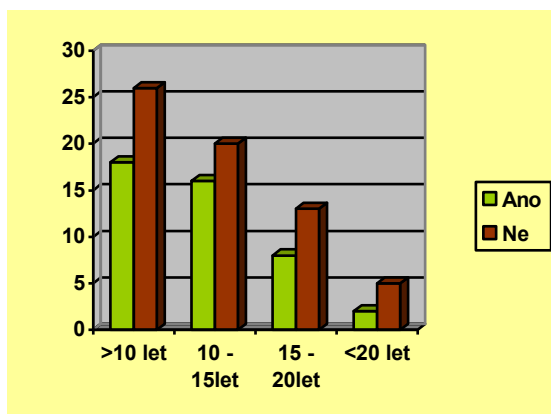
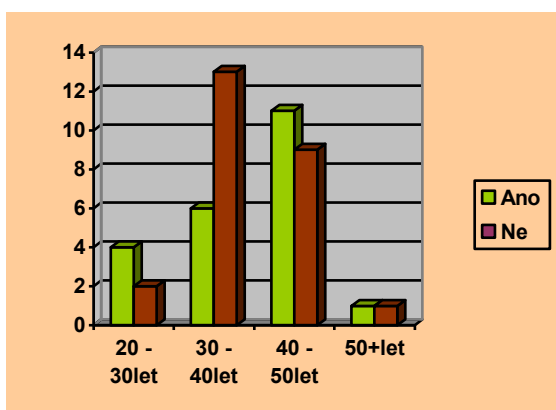
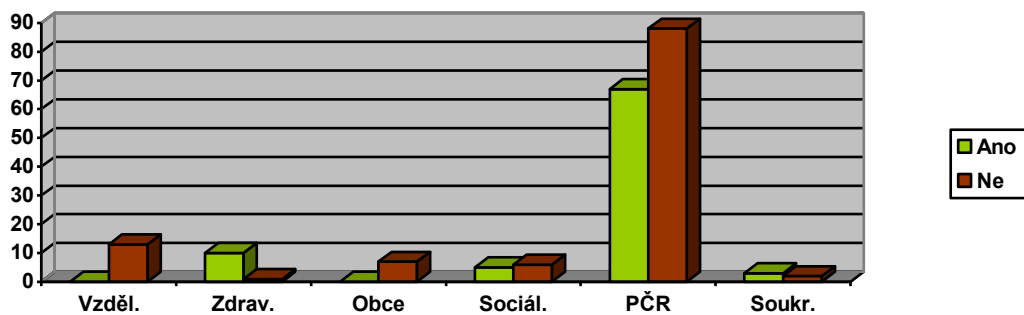
Otázka č. 9. Moje úroveň znalosti cizího jazyka:

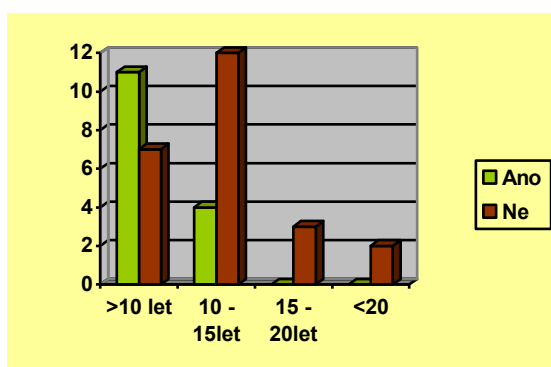
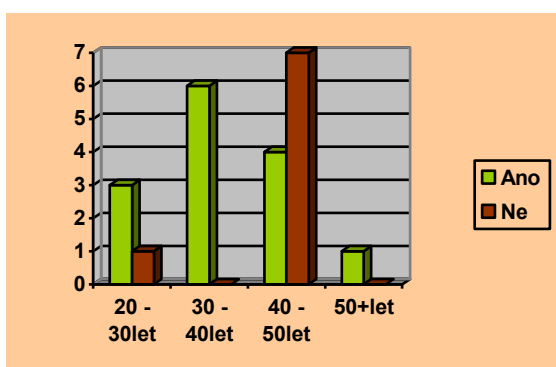
Otázka č. 11. Byla znalost cizího jazyka jednou z podmínek přijetí do zaměstnání?

Otázka č.12. Byla jazyková příprava součástí Vaší přípravy na výkon povolání?

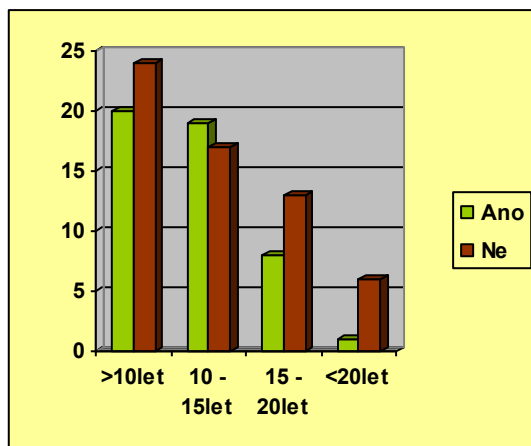
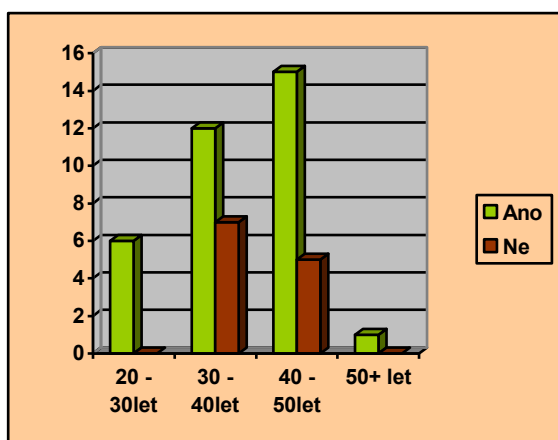
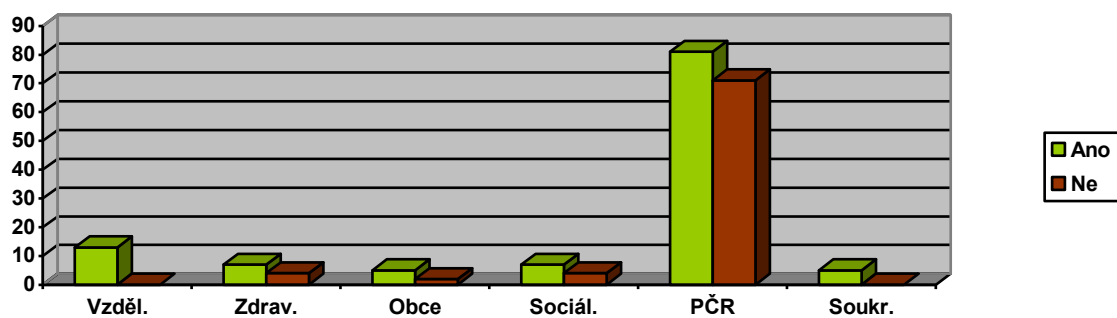

Otázka č. 13. Pokud ano, byla dostačující?

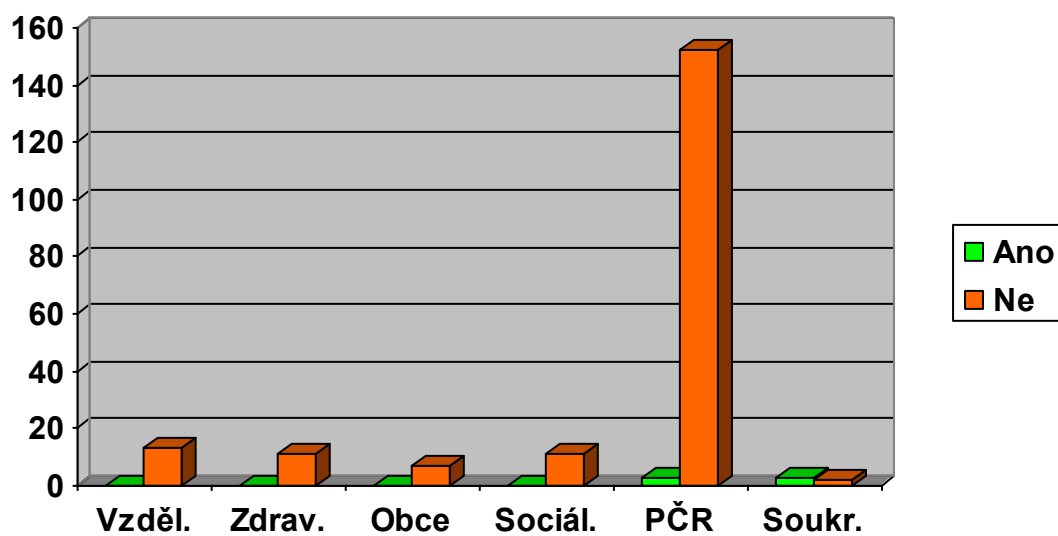

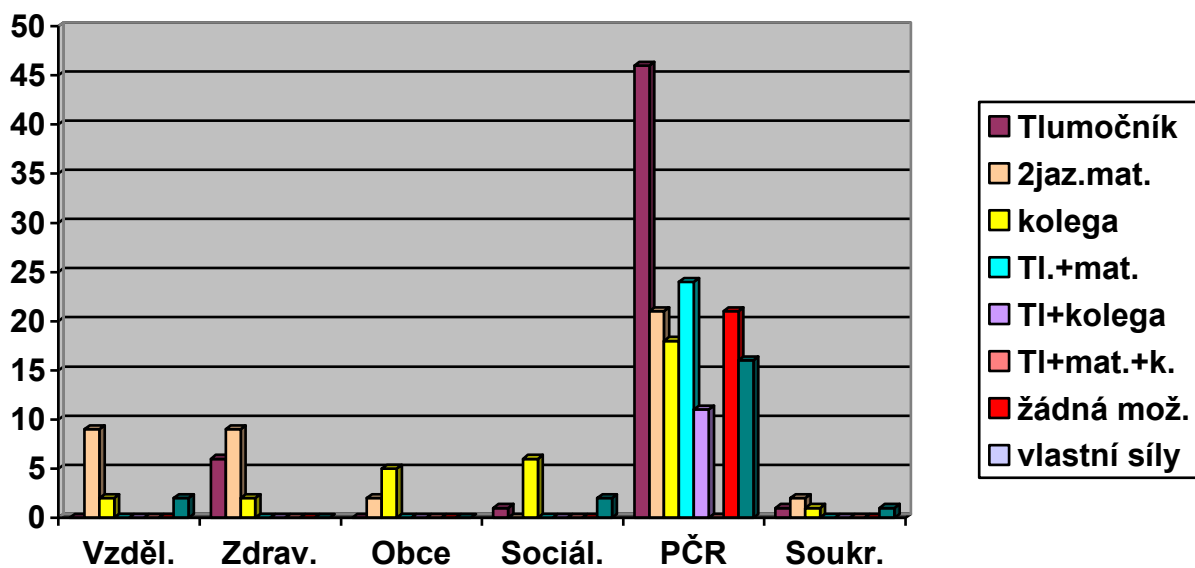
Otázka č. 14. **Studoval/a jste cizí jazyk z vlastní iniciativy?**

Otázka č. 15. **Jste zaměstnavatelem finančně či jinak motivován/a ke studiu cizího jazyka?**

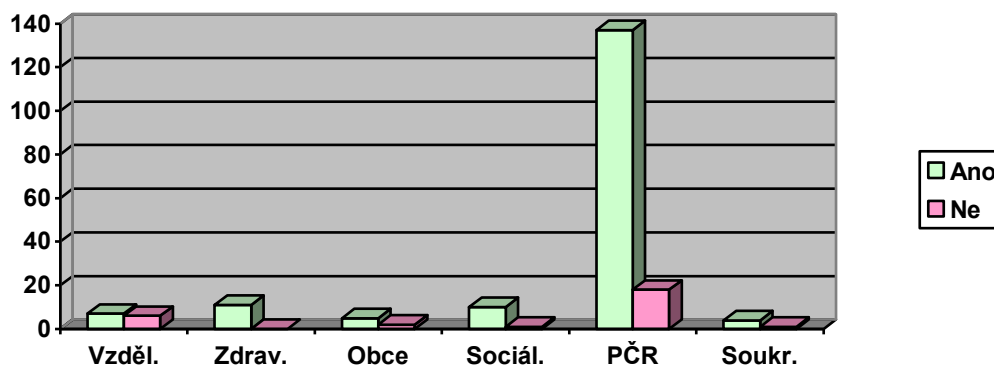
Otázka č. 16. Jak řešíte situace, kdy s klientem nedokážete sami komunikovat?

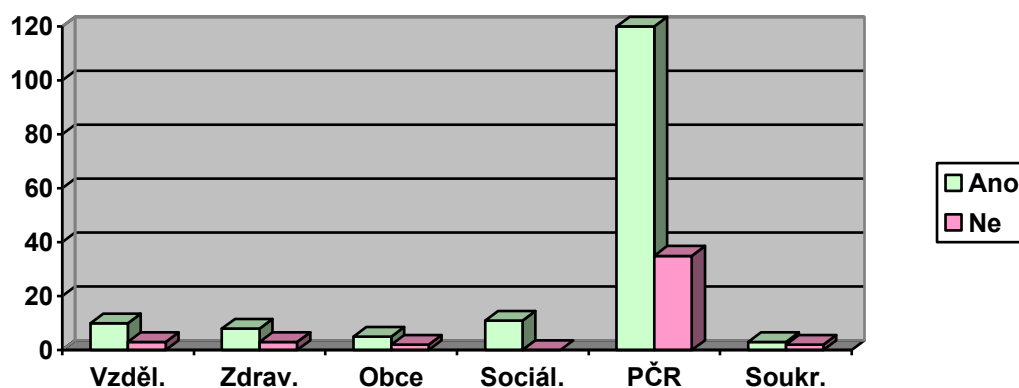
Vysvětlení použitých zkratk:

- 2jaz.mat.** dvojjazyčné materiály
- Tl+mat.** tlumočník+dvojjazyčné materiály
- Tl+kolega** tlumočník+kolega
- Tl+mat.+k.** tlumočník+dvojjazyčné materiály+kolega

Otázka č. 17. U cizinců dlouhodobě žijících v ČR pokládám za samozřejmé, že se naučí česky.

Otázka č. 18. U cizinců, kteří neovládají ČJ, předpokládám, že si sami při jednání s úřady zajistí tlumočníka.

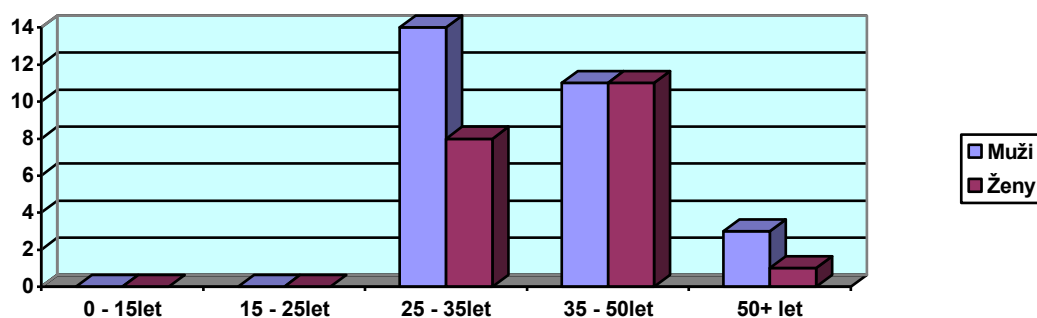
Vyhodnocení dotazníku č. 2 – cizí státní příslušníci

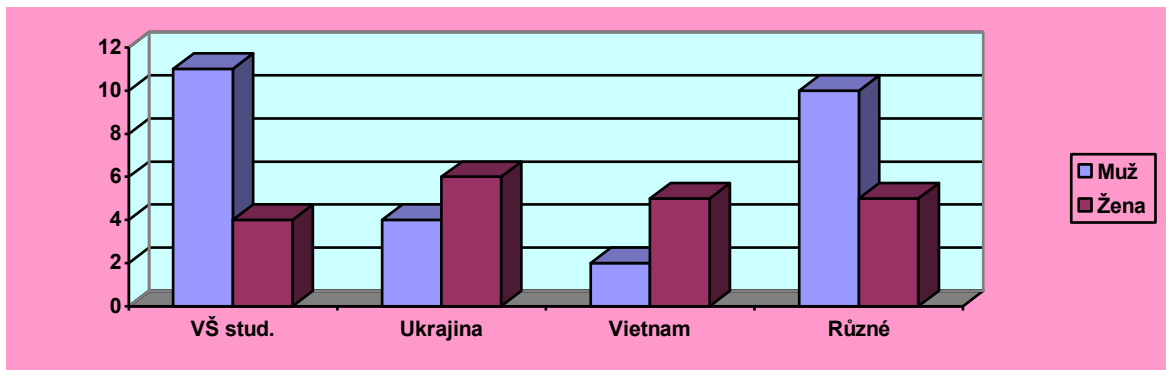
Odpovědi na některé z otázek jsou vyjádřeny pouze jedním, často však dvěma grafy. Volila jsem toto barevně rozlišené znázornění tam, kde je zajímavé pozorovat odlišnosti v odpovědích podle národnostních skupin.

bílé podbarvení – respondenti jsou rozděleni podle věku

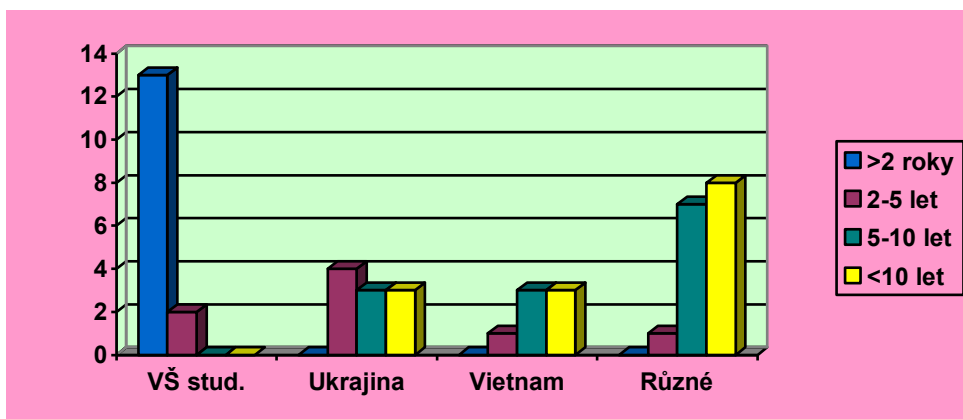
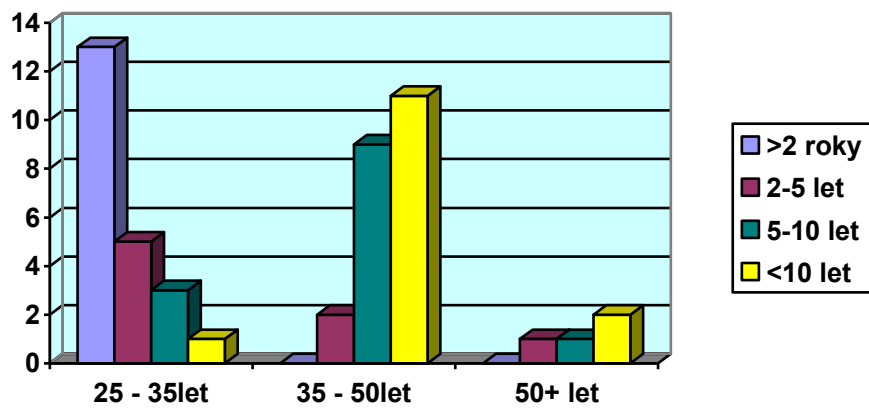
růžové podbarvení – respondenti rozdělení podle národnostních skupin

Otázka č.1. Jakého jste pohlaví?

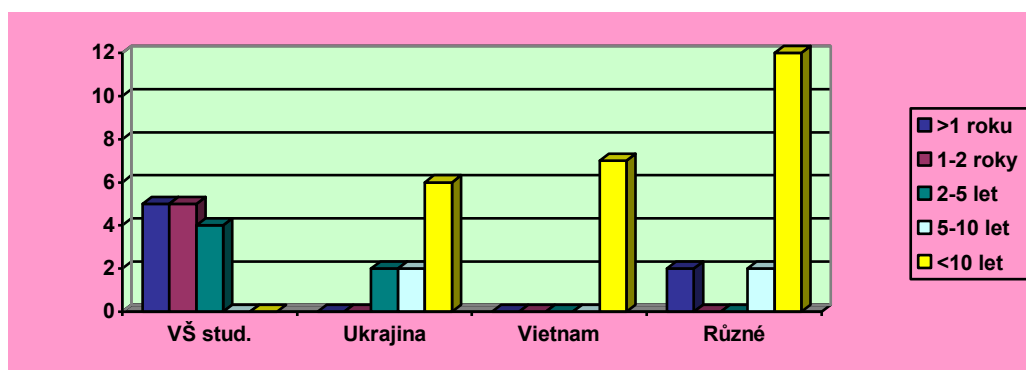
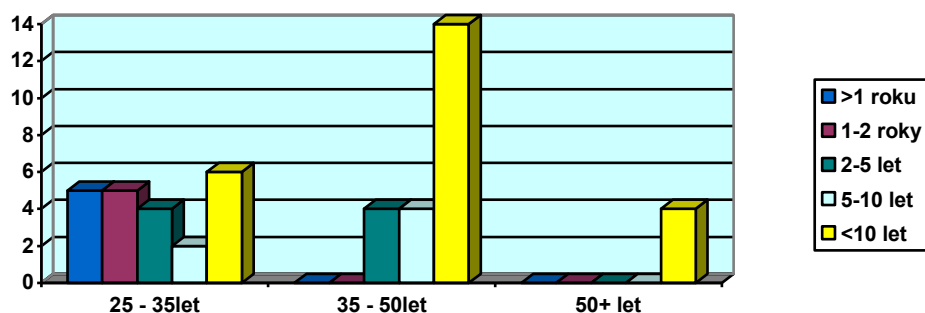

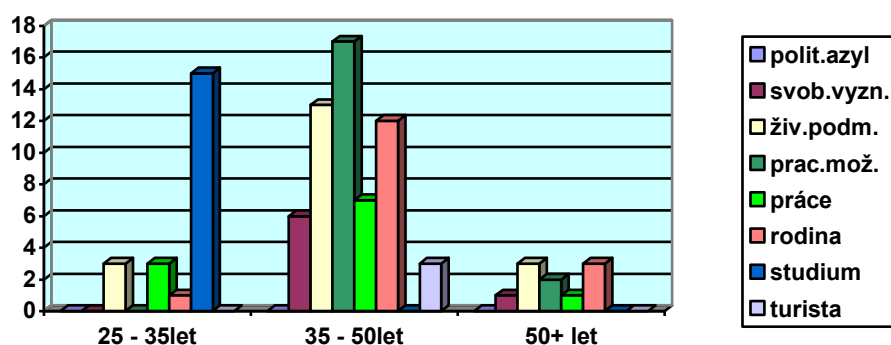
Otázka č. 4. Jak dlouho už pobýváte v ČR?

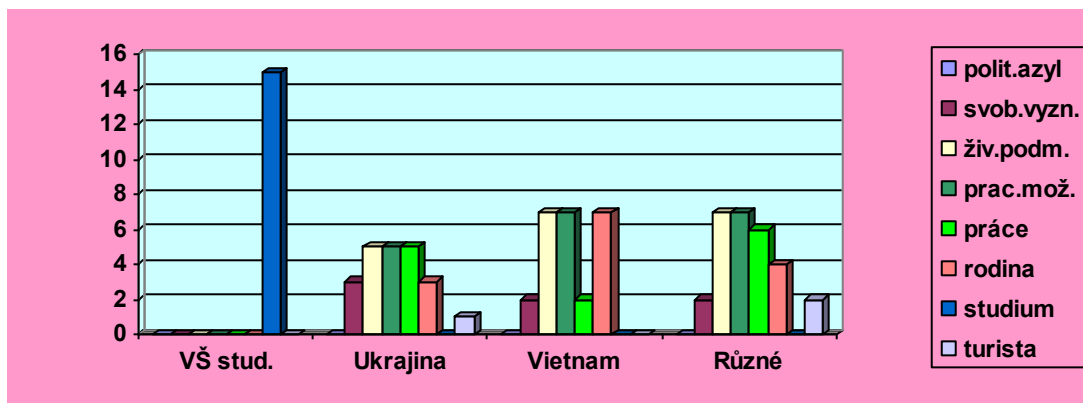

Otázka č. 5. Jak dlouho máte v úmyslu v ČR pobývat?

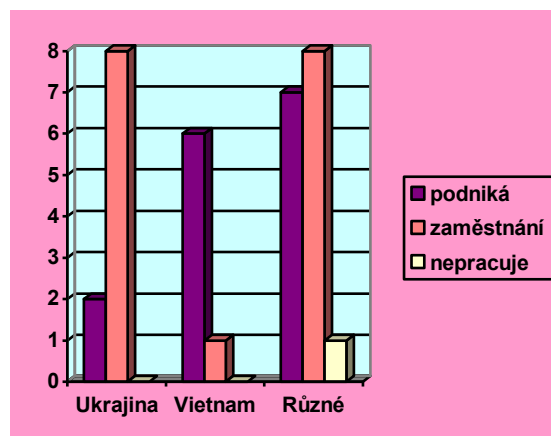
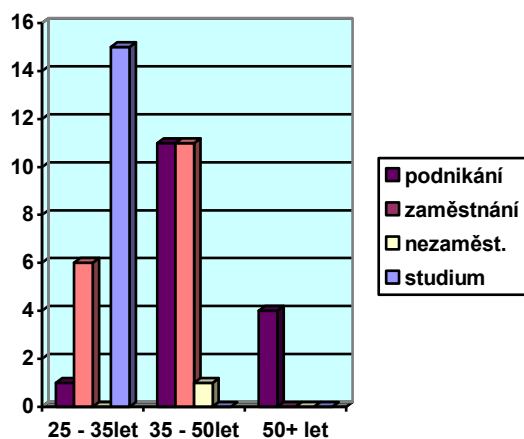

Otázka č. 6. Proč jste se rozhodl/a přijet a zůstat zde v ČR?

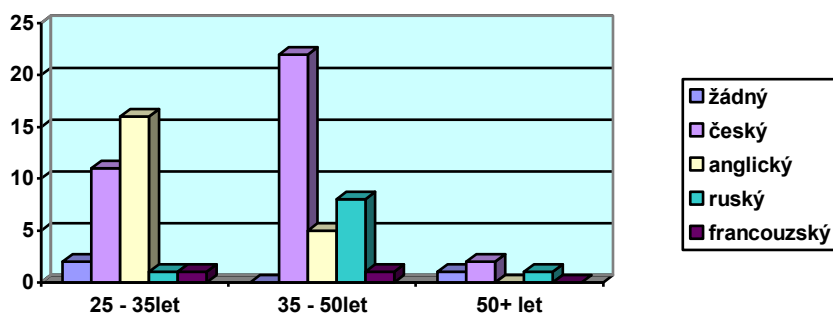

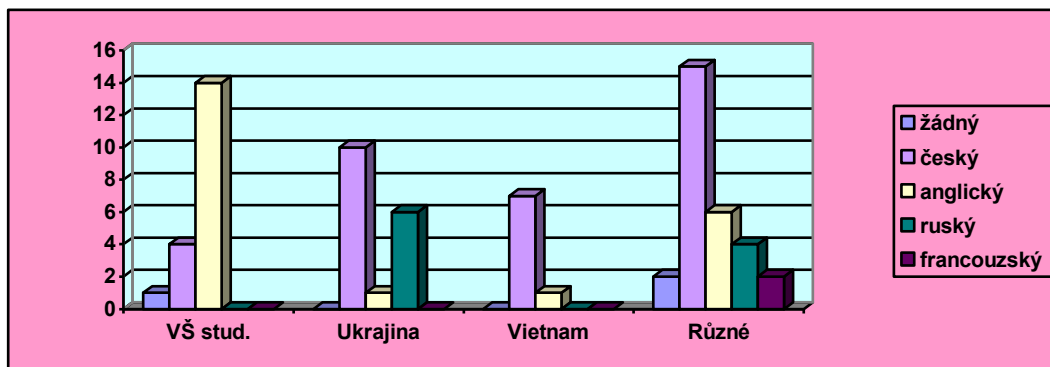

Otázka č. 7. Finančně jste zajištěna:

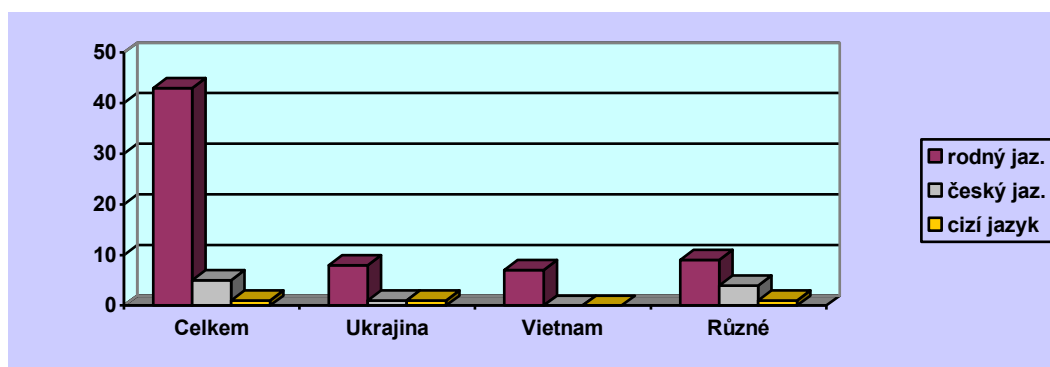

Otázka č. 9. Ovládáte i jiné cizí jazyky? (Které?)

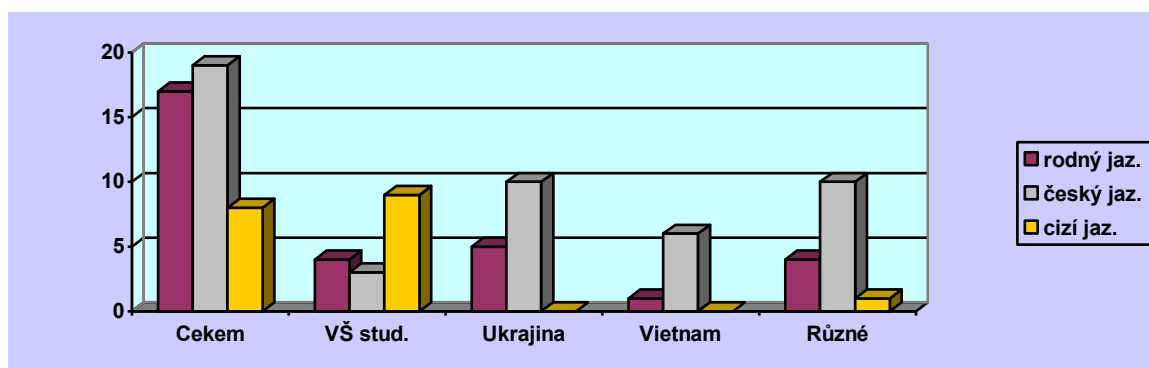

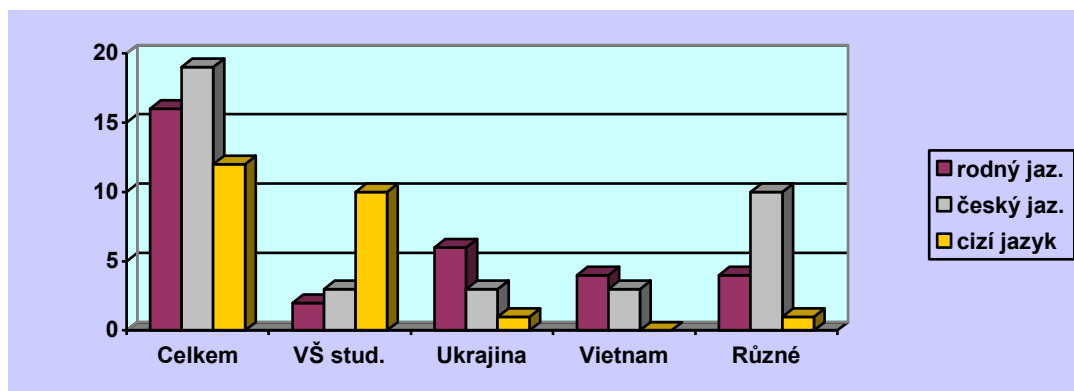
Otázka č. 10. Komunikační jazyk – A. doma (s rodinou)

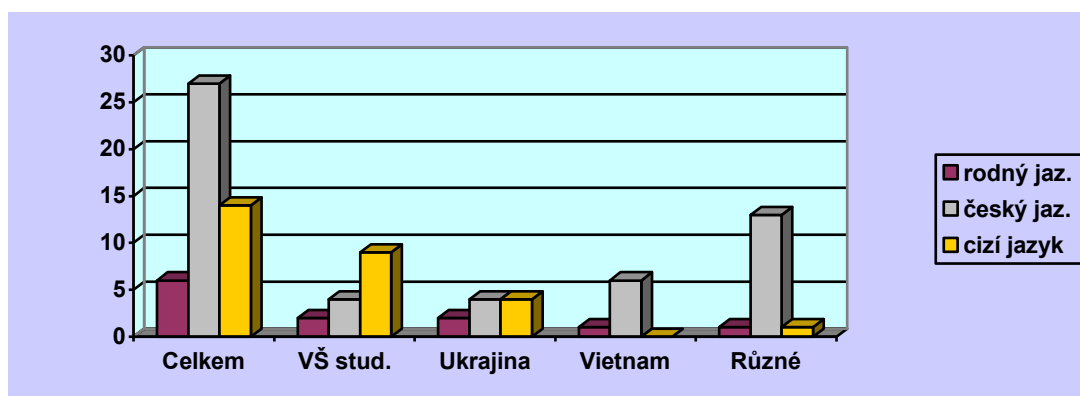
Otázka č. 10. Komunikační jazyk – B. při práci, v zaměstnání

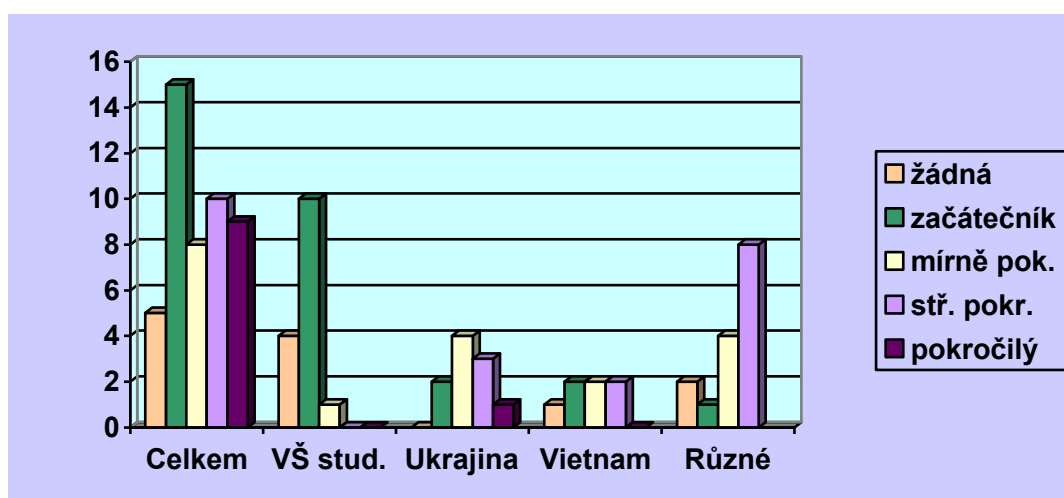
Otázka č. 10 **Komunikační jazyk – C. s přáteli, ve volném čase**

Otázka č.10. **Komunikační jazyk – D. při jednání s úřady**

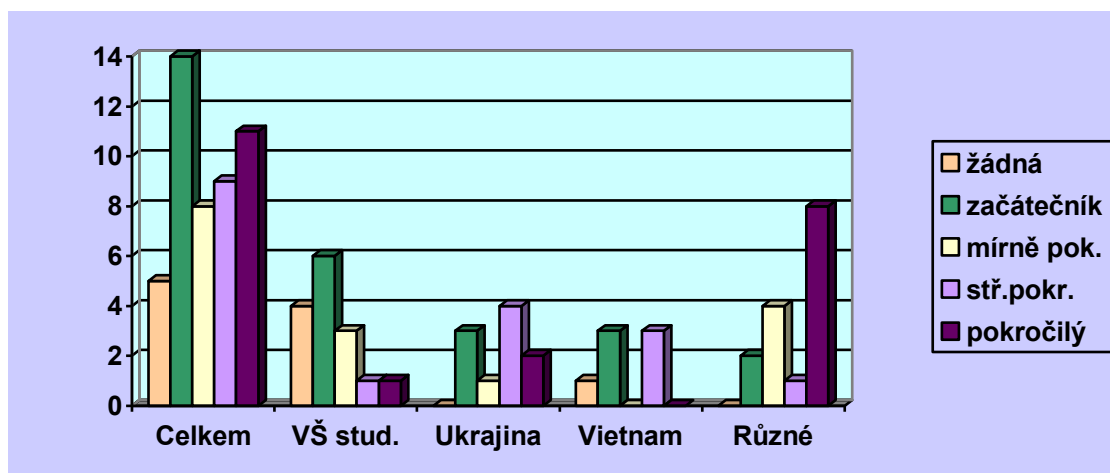

Otázka č. 11. **Úroveň znalosti českého jazyka – A. mluvený projev**

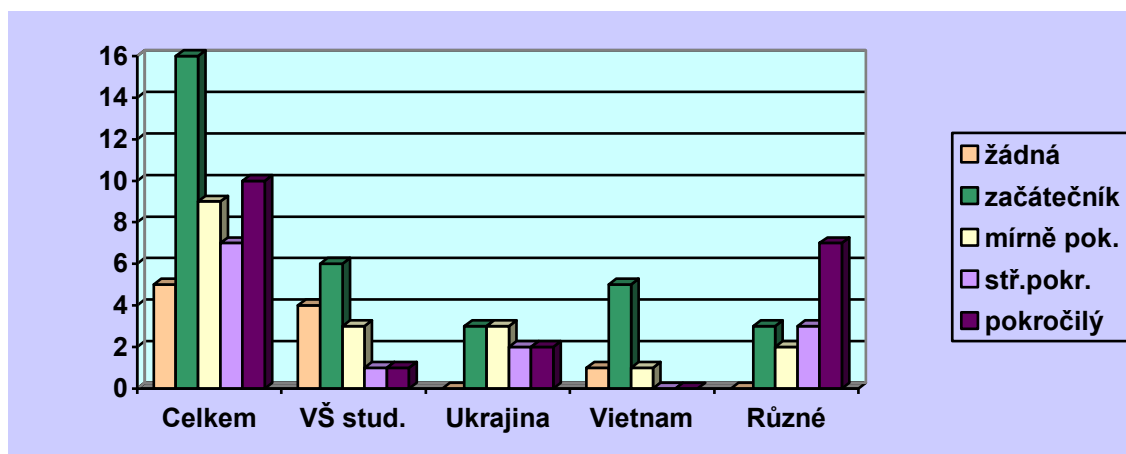

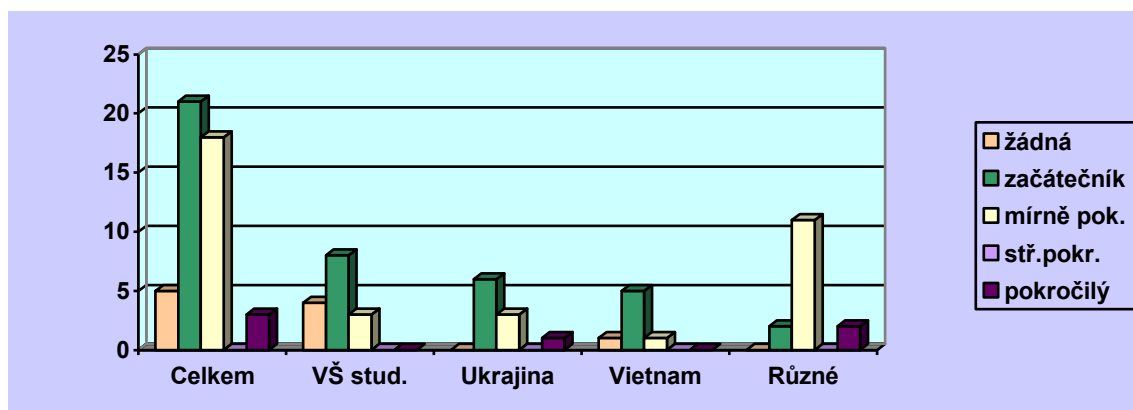
Otázka č. 11. Úroveň znalosti českého jazyka – B. poslech

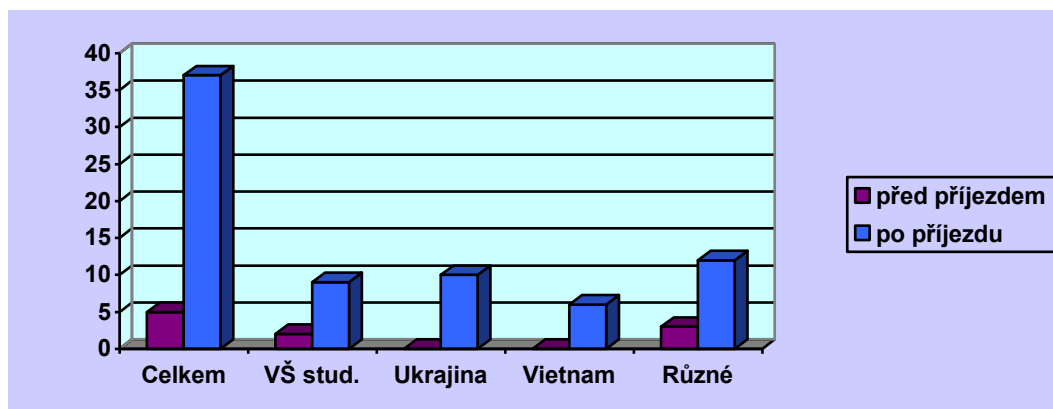
Otázka č. 11. Úroveň znalosti českého jazyka – C. čtení

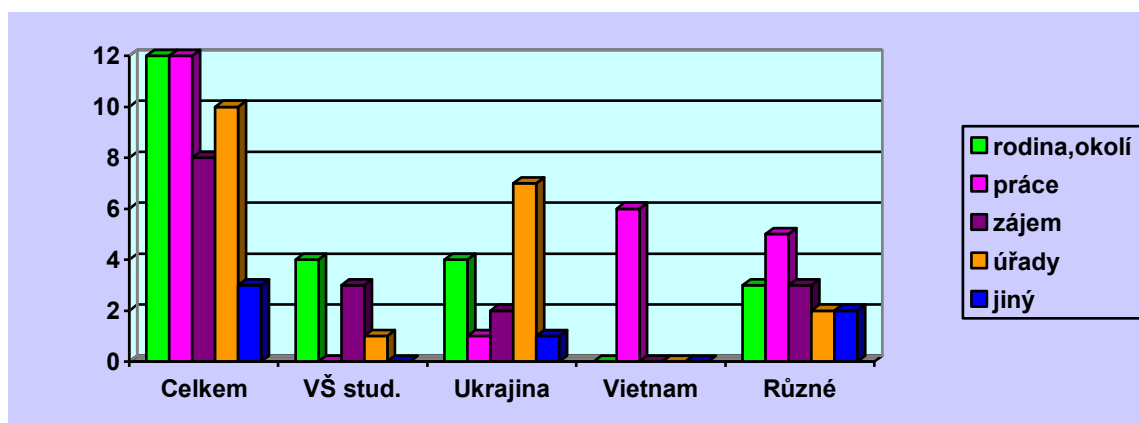
Otázka č. 12. Úroveň znalosti českého jazyka – D. psaní

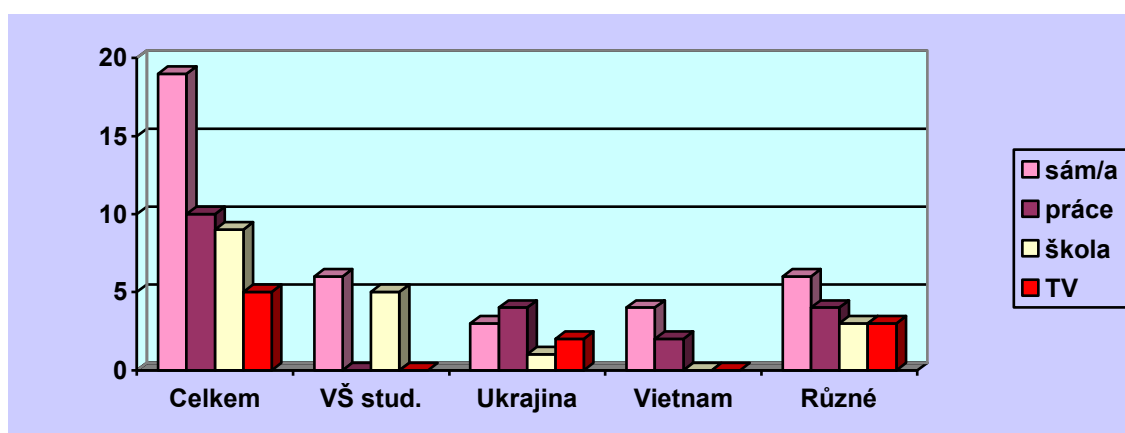
Otázka č. 12. Kdy jste se začal/a učit česky?

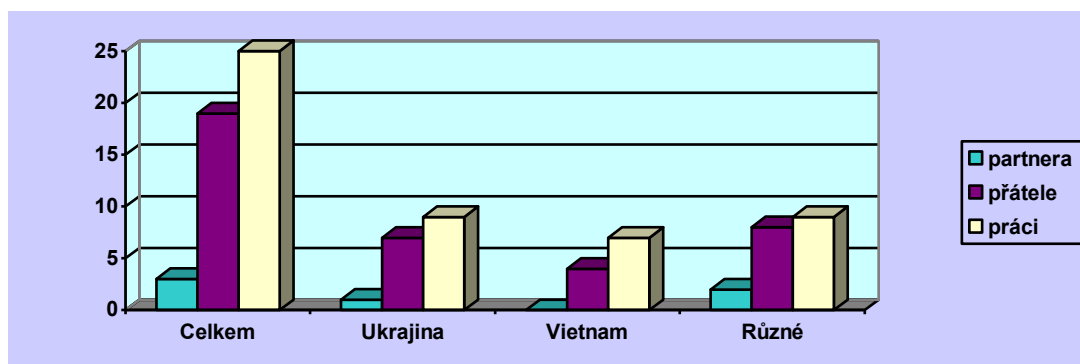
Otázka č. 13. Proč jste se začal/a učit česky?

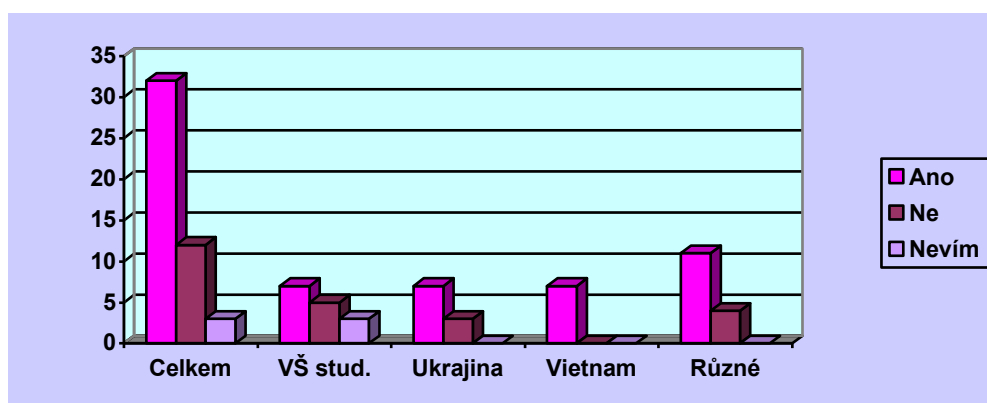
Otázka č. 14. Kde jste se naučil/a česky?

Otázka č. 15. Pomohla Vám znalost češtiny najít si:

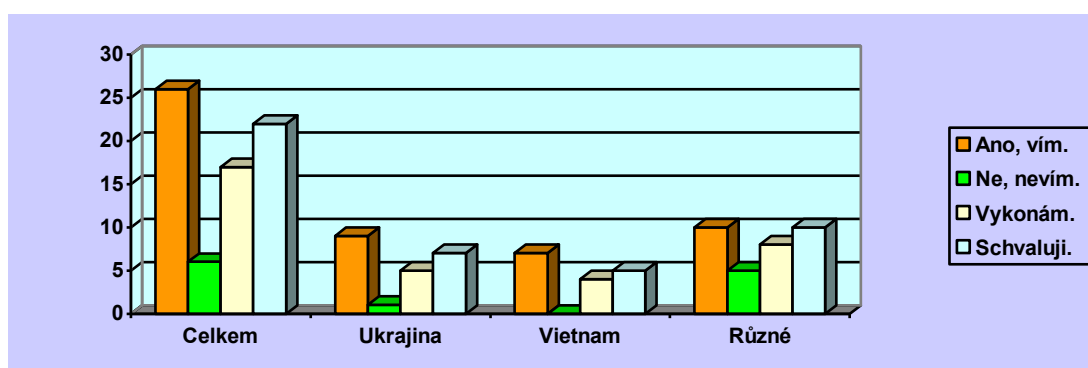

Otazník č. 16. Cítíte se být lépe spol. přijímán/a jako česky mluvící cizinec?

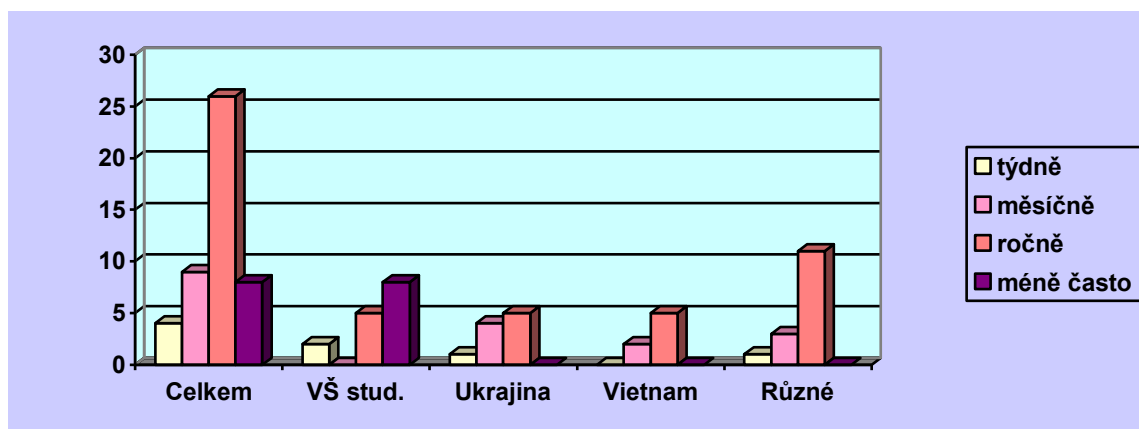

Otázky č. 17, 18, 20. Víte, že cizinec, žádající o povolení k TP, musí složit zkoušku z ČJ?

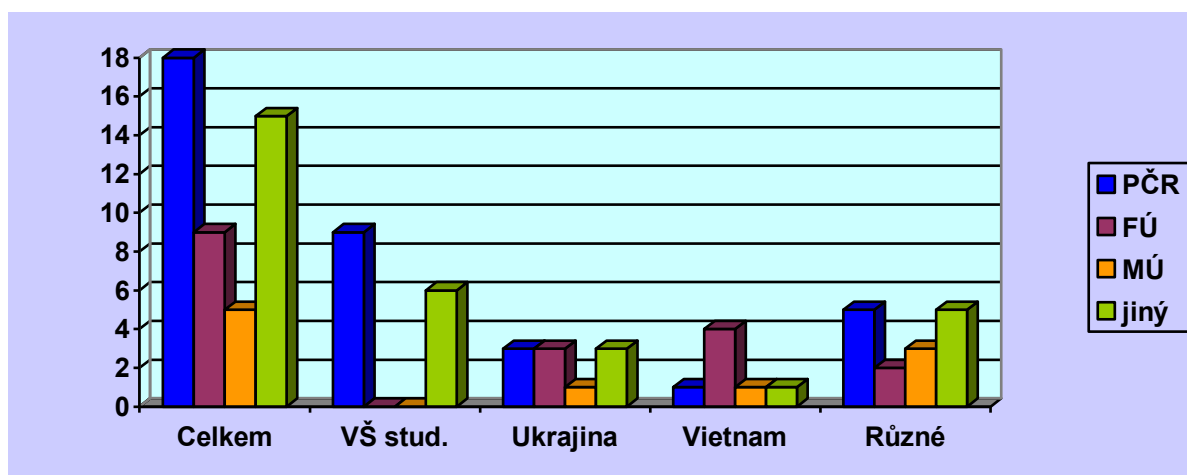
Budete muset takovou zkoušku vykonat?
Schvalujete takové opatření?

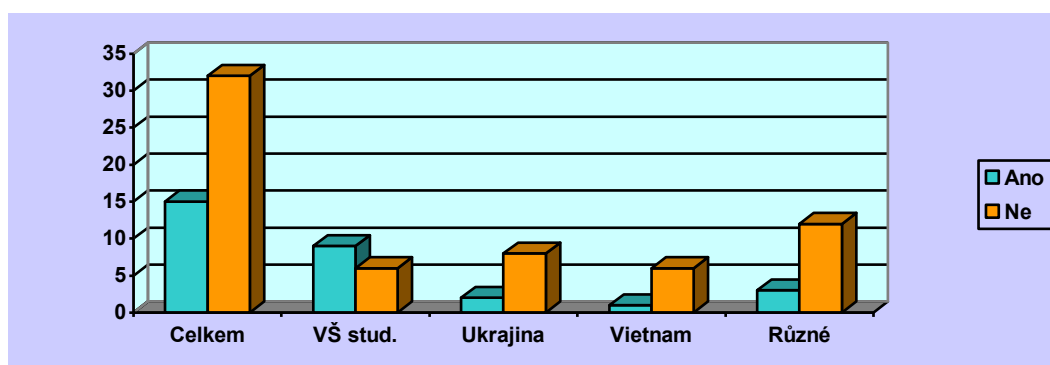
Otázka č. 21. Jak často musíte jednat s úřady?

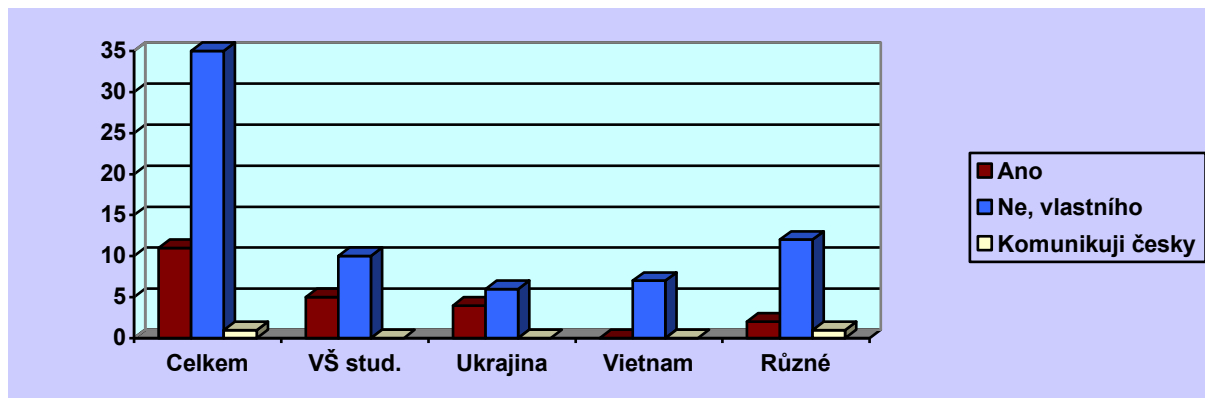
Otázka č. 22. Který úřad navštěvujete nejčastěji?

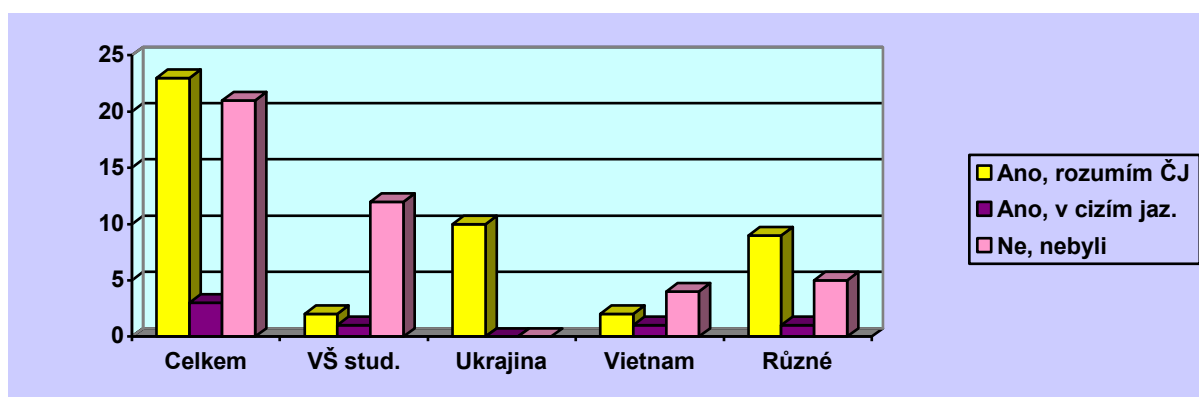
Otázka č. 23. Je na úřadě vždy někdo schopný věnovat se Vám v jiném než českém jazyce?

Otázka č. 24. Pokud ne, nabídnou Vám služeb tlumočnicka, nebo si musíte přivést vlastního?

Otázka č. 25. Byli Vám policisté při zastavení/kontrolě schopni vysvětlit důvod a opatření, jaká budou následovat?

4. Jazyková vybavenost cizinců

Pod termínem „jazyková vybavenost cizinců“ můžeme rozumět několika výkladům.

- je v něm skryta znalost češtiny či jiného cizího jazyka, používaného cizincem ke komunikaci v situacích běžného života
- bere v potaz jazykové znalosti a předpoklady ke studiu českého jazyka. Češtinu lze studovat tzv. přímou metodou, rychleji lze dosáhnout výsledků studiem skrze tzv. mediační jazyk („třetí“ jazyk, ovládaný lektorem i studentem, v němž jsou vysvětlována pravidla české gramatiky)
- popisuje úroveň znalosti českého či jiného jazyka v různých aspektech – mluveném projevu, schopnosti v daném jazyce číst, psát a rozumět slyšenému. Toto popisuje a jasně stanovuje tzv. Společný evropský referenční rámec pro jazyky (<http://www.msmt.cz>)

V následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým aspektům a rovněž zkoušce z českého jazyka na úrovni A1, předepsané zákonem coby jedné z podmínek pro udělení povolení k trvalému pobytu cizinců z tzv. třetích zemí na území ČR.

4.1 Znalost jiného než rodného jazyka

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 93% dotázaných ovládá nějaký cizí jazyk, přičemž 73% považuje svoji znalost češtiny za znalost nějakého cizího jazyka. Ostatní jmenované jazyky jsou angličtina, ruština a francouzština, velmi sporadicky slovenština. Procentuální vyjádření počtu respondentů ovládajících angličtinu – 46% - je výrazně ovlivněno studenty VŠ, kde je znalost tohoto jazyka 100%. Pokud vynecháme tuto skupinu, je rozšíření znalosti angličtiny stejné jako ruštiny, a to u 17% respondentů. Francouzsky hovoří necelé 1% dotázaných.

Zajímavé je srovnání napříč spektrem národností. U imigrantů z Ukrajiny mimo češtinu (100%) jasně převládá ruština, kterou hovoří 60% dotázaných, a slovenština (20%), u Vietnamské národnosti je uváděna pouze znalost češtiny ve 100% případů a angličtiny a němčiny shodně v 15%. U evropských národností je kromě znalosti češtiny u 100% respondentů, uváděna v 80% i znalost jiného cizího jazyka, převážně angličtiny

(40%) a ruštiny (25%). Toto však neplatí u respondentů, jejichž rodným jazykem je angličtina (4 z dotázaných), ti neuvádí znalost žádného jiného cizího jazyka.

4.2 Studium a znalost českého jazyka

Studium českého jazyka

Studium českého jazyka s sebou přináší i jeden negativní fenomén, kterým je zneužívání tohoto účelu pobytu některými cizinci z třetích zemí (s platnou vízovou povinností) k získání víza a následnému provozování ekonomických aktivit v rámci ČR. Problémoví cizinci využívají toho, že rostoucí počet škol nevyžaduje znalost jazyka při přijímacím řízení (často formálním) do jazykového kurzu sloužícího jako příprava na VŠ studium, po jehož absolvování však na VŠ nenastoupí, případně studují v rámci celoživotního, tedy placeného, vzdělávání bez přímé návaznosti na VŠ studium. Otázkou zůstává, nakolik se tito „studenti“ věnují studiu a nakolik ekonomickým aktivitám. Ponechme však tuto skupinu studentů stranou a věnujme se možnostem skutečného studia češtiny.

Ze statistických údajů (<http://www.mvcr.cz>) vyplývá, že se každoročně zvyšují počty řádně studujících cizinců na českých VŠ. Nejvíce zastoupenou státní příslušností ze zemí EU byli studenti ze Slovenska (téměř 64% z celkového počtu zahraničních studentů), Portugalska (1,2%), UK a Německa (1,1%) a Polska (0,09%). Ze třetích zemí byli nejpočetnější studenti z Ruska (6,4%), Ukrajiny (4%), Vietnamu (2,1%), Kazachstánu a Běloruska (2%). Část respondentů mého dotazníkovém šetření byli studenti některé z forem VŠ studia a zajímalo mě, jakým způsobem se po jazykové stránce tito studenti vypořádávají s faktem, že jsou na území ČR pouze na omezenou dobu, celá výuka nebo její podstatná část probíhá v angličtině a většina Čechů, se kterými přijdou do styku, ovládá angličtinu (je povinným studijním jazykem na všech VŠ). **Hypotéza č.1** se na základě výsledků šetření **potvrdila**. Z celkového počtu 15 dotázaných umí česky pouze 4 respondenti a to na poměrně elementární úrovni, s jazykem se seznámili ještě před příjezdem do ČR a důvodem jejich studia byl zájem o češtinu jako o „hezký jazyk“. Další 4 respondenti uvádějí jen některou parciální znalost – buď mluvení, poslech nebo čtení,

jazyk cíleně nestudovali, „znají to od lidí“. Ve svém šetření jsem dospěla ke stejným výsledkům jako Siegllová, která prováděla výzkum „Role jazykového postavení v adaptaci studentů z USA v České společnosti“ (Bittnerová, 2006). Pouze jsem se nesoustředila primárně na rodilé mluvčí anglického jazyka, ale zajímala mě role jazyka v socializaci zahraničních studentů napříč národnostním spektrem.

Znalost českého jazyka

Vzhledem k faktu, že respondenti mého dotazníkového šetření byli pouze dospělí lidé, soustředím se prvotně na jejich způsob osvojování si českého jazyka. 64% z nich se jazyk naučilo samo, buď formou samostudia (35%), při práci (17%) nebo sledováním TV (11%). Jazykový kurz navštěvovalo jen 0,8% dotázaných. Z výsledků šetření je patrná obrovská motivace, kde (s výjimkou VŠ studentů) udává 100% respondentů alespoň částečnou znalost češtiny, důvodem je ponejvíce pracovní kontakt (42% celkem, v případě Vietnamců 100%), komunikace s okolím a rodinou (21%), komunikace s úřady (12%) a zájem o jazyk jako takový (15%). 64% respondentů odpovědělo kladně na otázku, zda se cítí být společností lépe přijímáni jako česky hovořící cizinci, než tomu bylo před tím. Tímto se **hypotéza č.2 potvrdila**.

Co se znalosti českého jazyka u dětí a mládeže týče, budou mé závěry vycházet pouze z literatury a vlastní zkušenosti, kdy jsem jako SŠ pedagog přišla do styku s celou řadou dětí cizinců usídlených na našem území. Jsem vyučující angličtiny, neměla jsem nikdy problém s vysvětlováním učiva studentům, kteří angličtinu ovládali natolik, aby byli schopni pochopit i gramatiku vysvětlovanou v angličtině. Často jsem jim překládala i pasáže z učebnic jiných předmětů do angličtiny, aby byli schopni pochopit odborné české termíny (zvláště z biologie, ekonomiky a práva). Problém nastal u méně zdatných studentů, kdy toto vysvětlování nebylo možné. Pak přišla na řadu ruština (studenti byli převážně z Arménie, Ukrajiny a bývalých zemí Jugoslávie) jako další mediační jazyk, často s pomocí rodičů, kteří ruštinu přeložili dětem do rodného jazyka a tak se obě generace učili nová česká slova. Při běžné komunikaci se spolužáky a vyučujícími však obě skupiny češtinu ovládali velmi dobře a naopak rodiče využívali své děti jako tlumočníky při styku se školou, na úřadech, apod.. Literatura popisuje obdobné zkušenosti s Vietnamskou komunitou (Bittnerová, 2006). Rodiče se snaží, aby dítě zvládlo češtinu co nejrychleji, a jsou ochotni investovat do vzdělání mnoho finančních prostředků.

Výsledkem pak je, že sourozenci mezi sebou i mezi svými vietnamskými vrstevníky komunikují v češtině.

Úspěšnost při studiu jazyka je ovlivněna i tím, zda cizinec a je jedno, zda dítě, mladiství či dospělí, měl možnost absolvovat alespoň část svého vzdělání v české škole (platí to i o jazykových školách a odborných kurzech). Snaha o úspěšnou socializaci v kolektivu je velmi motivující a studenti se jazyk učí mnohem snáz a trvaleji. U starších osob, které neprošli žádnou školní zkušeností a neměli tak příležitost a motivaci učit se česky, je znalost českého jazyka velmi nízká.

4.3 Jazykové preference v situacích běžného života

Položila jsem respondentům otázku, zda jim znalost češtiny pomohla najít si partnera, přátele a/nebo lepší práci. Kladně na otázku odpověděli v případě partnera 3 respondenti, a ti také uvedli, že jejich komunikační jazyk doma s rodinou je český. V ostatních případech byl komunikačním jazykem rodný jazyk respondenta.

V případě přátel byla situace jiná, znalost češtiny pomohla najít si přátele 57% dotázaných, a tomu celkově odpovídá i mírná převaha češtiny coby komunikačního jazyka v této situaci, v menší míře jím zůstává jazyk rodný. Toto zjištění se však liší dle národnostních skupin. U studentů VŠ masivně převládá cizí jazyk – angličtina (74%), pro rodilé mluvčí je jazykem rodným, čeština je zastoupena 26%. V Ukrajinské a Vietnamské komunitě mírně převažuje rodný jazyk respondentů nad češtinou, Ukrajinci i tíhnou k užívání ruštiny, jakožto cizího jazyka. U ostatních národností převažuje čeština (v 66% případů) nad rodným jazykem.

Znalost češtiny pomohla najít si práci 75% dotázaných a 57% jí v práci aktivně používá. Rodným jazykem hovoří v práci 48% a cizím 21% dotázaných. Opět, porovnáme-li situaci podle národností, zjistíme, že Ukrajinci a Vietnamci hovoří v práci česky ve 100% případů, zatímco studenti VŠ jen 26% (komunikační preferencí je angličtina).

Při komunikaci s úřady (včetně pošt, bank, nemocnice apod.) používá češtinu 58% dotázaných, případně si s sebou v 73% případech berou vlastního tlumočníka. Na českých úřadech se pouze 31% dotázaných setkalo s někým, kdo se jim byl schopný věnovat v jiném než českém jazyce.

4.4 Jazyková zkouška úrovně A1

Usnesením vlády ČR ze dne 14.5.2008 č. 538 byl přijat Systém výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu. Od 1.1.2009 musí cizinci k žádosti o trvalý pobyt předložit osvědčení o znalosti českého jazyka na úrovni A1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Vyhláškou č.348/2008 Sb. je stanoven rozsah požadované znalosti českého jazyka, seznam škol oprávněných provádět výuku a zkoušku českého jazyka i vzor dokladu prokazujícího požadovanou znalost jazyka. Zkoušku hradí stát, v případě neúspěchu si další pokusy hradí cizinec. Cizinec si za účelem vykonání bezplatné zkoušky vyzvedne na přepážce detašovaného pracoviště odboru azylové a migrační politiky MVČR poukaz, který po úspěšném absolvování zkoušky potvrzený vrátí zpět na detašované pracoviště. Ta se nacházejí v Praze, Ostravě a Brně. Přípravu na zkoušku si hradí každý cizinec sám a dle vyhlášky č. 348/2008 Sb. ji mohou zajišťovat jak právnické, tak fyzické osoby. Školy, kde lze vykonat zkoušku, nabízejí i přípravné kurzy. Zkoušku je možné, vzhledem k nízké úrovni znalosti jazyka, složit i bez předchozí návštěvy přípravných kurzů. Podrobné informace jsou zpřístupněny na webových stránkách www.cestina-pro-cizince.cz. Přesto je všeobecná informovanost o zkoušce poměrně nízká, zvláště koho se zkouška týká, co je obsahem, kde ji lze vykonat. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že dvě třetiny respondentů o zkoušce sice ví, ale z nich více než polovina neví, kam se obrátit pro informace. 90% dotázaných zkoušku schvaluje jako opodstatnělou.

Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, §70 odst.5:

Doklad prokazující požadovanou znalost českého jazyka podle odst.2 písmene h se nevztahuje na cizince, který:

- a) nedosáhl věku 15 let

- b) prokáže, že v průběhu 20 let předcházejících podání žádosti o povolení k trvalému pobytu byl nejméně jeden školní rok nepřetržitě žákem ZŠ nebo SŠ nebo nejméně jeden akademický rok studoval VŠ s českým vyučovacím jazykem nebo studijní program zaměřený na český jazyk na VŠ
- c) prokáže, že absolvoval jinou obecně uznávanou zkoušku z českého jazyka, která svou náročností dosahuje minimálně úrovně stanovené vyhláškou MŠMT
- d) žádá o povolení k trvalému pobytu podle §66 nebo §67 nebo po zániku oprávnění k trvalému pobytu podle §87 odst.7 písmene a bodu 4
- e) prokáže, že má tělesné nebo mentální postižení, mající vliv na jeho schopnost komunikace, nebo
- f) dosáhl 60 let věku

Popis zkoušky: Zkouška se skládá ze dvou částí, písemné a ústní.

- písemná část trvá 75min a skládá se ze tří částí – čtení, poslechu a psaní. Uchazeč vykoná písemnou část úspěšně, pokud uspěje v každé dílčí části alespoň ze 60%
- ústní část trvá 10min a vychází z 15 tematických okruhů (kultura, zdraví, nákupy, pošta..) Uchazeč uspěje, pokud není aritmetický průměr vypočítaný z hodnocení jednotlivých členů komise vyšší než 3,5

Jak uvedly www.novinky.cz dne 28.5.2010, cizinci skládají jazykovou zkoušku od července 2010 podle nových pravidel a to ve stejném termínu a s použitím jednotné sady testů. Před tímto datem bylo možné zopakovat si po neúspěšném pokusu tutéž variantu testu, neboť školy mohly nasazovat varianty testů dle vlastního uvážení. Při neúspěšném pokusu dostane cizinec potvrzení o nesložení zkoušky, kde bude vyznačena verze, kterou dotyčný skládal a nebude tak možné ji znovu opakovat. Cena zkoušky je 1 500,-Kč a lze ji vykonat na 50 místech ČR.

4.5 Dílčí závěr

V posledních 10 letech jsme svědky boomu angličtiny, v mnoha profesích je běžná pracovní znalost tohoto jazyka nutností, stranou nelze nechat ani rozmach turistického ruchu a to na obou stranách – v počtu vycestovaných Čechů i turistů směřujících k nám. To přináší možnost setkávat se s anglicky hovořícími cizinci pracovní i neformálně a procvičovat své školní znalosti. Nelze se tedy divit, že stále více cizinců využívá jako komunikační jazyk právě angličtinu, neboť se stává, že cizinec položí otázku lámanou češtinou a dostane se mu odpovědi v angličtině. Byť má snahu, má jen velmi omezené možnosti zdokonalovat se v komunikaci v českém jazyce. Jinak tomu je při komunikaci s cizincem, který nehovoří žádným evropským jazykem, od něj očekáváme, že se česky naučí.

V takovém postavení jsou v ČR státní příslušníci Vietnamu. Nejen okolí, ale i oni sami vyvíjí tlak na své děti, aby co nejdříve a co nejlépe zapadli mezi své české vrstevníky. Ty tak žijí ve dvou paralelních světech. Tento tlak ale může postupně vyústit v krizi identity, kdy od kamarádů dostávají česká jména, celé dny od útlého věku tráví s českými „tetami a/nebo babičkami“, protože rodiče jsou v práci a nemohou se jim věnovat. Přejímají tak české vzory jednání, sdílí české tradice, čtou si české knihy..tím vším se vzájemně s rodiči odcizují, neboť rodiče sice umí česky, ale pouze to nejnütnější v pracovní oblasti, v těch dalších jsou odkázáni na tlumočnické služby svých dětí. Vytrácí se sdílené hodnoty. Děti tak mohou začít místo respektu cítit vůči rodičům rezervovanost, otažitost, sobectví a budou chtít dělat všechno možné, jen nebýt jako oni. Takovouto socializací zahnanou do extrému však může člověk mnohem více ztratit než získat. Ale o tom se budeme moci dozvědět víc, až doroste dnešní mladá generace Čecho - Vietnamců do dospělosti, kam se ve společnosti zařadí a čemu bude učit své děti.

Úroveň osvojení si jazyka není přímo závislá na délce pobytu, ale záleží zpravidla na tom, v kolika letech dotyčná osoba do ČR přišla. V čím mladším věku, tím snáz si češtinu osvojí. Druhou důležitou okolností je, jak často a v jaké kvalitě se setkává s Čechy (zda pouze pracovní, nebo i neformálně, přátelsky). Důležité je i sledování TV, ta ve spojení s obrazem pomáhá rozšiřovat slovní zásobu a osvojit si ustálená slovní spojení. Míra zvládnutí českého jazyka je v neposlední řadě závislá na motivaci a na osobnostních dispozicích každého člověka.

5. Jazyková připravenost obyvatel ČR ve vybraných profesích

Dovolím si mít nevědecký přístup a začít lidovou moudrostí o tom, že „dobrá restaurace se pozná podle úrovně svých záchodků“ – přesně i když přeneseně vystihuje fakt, že první a často rozhodující dojem, který zanecháme jako společnost v cizině, tvoří právě jeho osobní zkušenost s úrovní znalosti cizích jazyků u běžných občanů v běžných životních situacích – doptání se na cestu, ubytování, stravování, veřejná doprava, apod.. V případě kladné zkušenosti nás bude posuzovat jako národ vstřícný, evropsky smýšlející, bude se chtít vrátit (v případě turistů) či zde žít, bude se cítit vítaný. V opačném případě budeme za hloupé stádo, arogantní a netolerantní (vzpomeňme si mnozí na vlastní cestovatelskou zkušenost s Francií, jak jsme se cítili dotčeni, že se na nás dívali přes prsty vždy, když jsme začali komunikovat jinak než francouzsky).

Vzijme se do situace, že v cizí zemi budeme nuceni pobývat z jakéhokoliv důvodu delší dobu, budeme potřebovat vyhledat lékaře, komunikovat s místní policií, založit si účet v bance, najít dítěti školku, řešit problémy s místní samosprávou, atd.. Jak? Jaká budou naše očekávání stran znalosti alespoň jednoho světového jazyka u zástupců těchto vybraných profesí, s nimiž se setkáme a na jejichž práci/pomoci budeme závislí? Nakolik budeme automaticky předpokládat, že tam bude alespoň informační leták v jednom ze světových jazyků, či že nám budou schopni nabídnout tlumočnické služby a nečekat, až si přivedeme s sebou na jednání tlumočnicka vlastního? A jak jsme na tom my sami? Jak jsou zaměstnanci vybraných profesí, kde se dá předpokládat pracovní kontakt s cizině, jazykově zdatní a zaměstnavatelem v tomto ohledu motivovaní? Odpovědi se pokusím nastínit v následujících podkapitolách.

5.1 Znalost jiného než českého jazyka obyvatel ČR obecně

V dotaznících byl ponechán na závěr prostor pro případný komentář (viz. Příloha č.1, 2) respondentů, u dotazníku č.1 jsem celkem zaznamenala 6 názorů. Týkaly se toho, jak málo lidé ovládají nějaký cizí jazyk a byla zdůrazňována naše poloha uprostřed Evropy a s tím spjatá nutnost dorozumět se s obyvateli sousedních států. Ve 4 komentářích byl i jednoduše popsán fakt, že jsme příliš malá země na to, abychom předpokládali, že se bude

někdo mimo naši republiku zajímat o studium českého jazyka, proto se ten vstřícný krok směrem k učení se cizím jazykům očekává od nás.

Server Novinky.cz vydal komentář (<http://novinky.cz>) k průzkumu prováděném Institutem pro sociální a ekonomické analýzy (ISEA) na konci loňského roku, na stránkách serveru bylo možné hlasovat v anketě „*Kolika cizími jazyky se domluvíte?*“ Těto možnosti využilo 20 124 čtenářů a závěry byly tyto:

- jedním jazykem se domluví 35,4% hlasujících
- dvěma a více jazyky 44,1%
- žádným cizím jazykem 20,5%

Tyto výsledky víceméně korespondují s výsledky jiného průzkumu z roku 2003, prováděného Centrem pro výzkum veřejného mínění s názvem „*Ekonomická aktivita a jazyková vybavenost obyvatel ČR*“ (<http://cvvm.cas.cz>), kterého se účastnilo 1 048 respondentů. Pro srovnání uvádím:

- jeden cizí jazyk ovládá 35,5% dotázaných
- dvěma jazyky hovoří 24%
- třemi a více jazyky 13%
- žádný cizí jazyk neovládá 27,5%

Výše zmíněný článek však cituje jiné závěry:

- většina, tedy 54% Čechů se nedomluví žádným cizím jazykem, u respondentů bez maturity je to celých 72%, u vysokoškolsky vzdělaných pak 23%
- 27% lidí se domluví jedním jazykem, nejčastěji je uváděna angličtina
- 19% respondentů ovládá dva a více cizích jazyků

Znalost jazyků je výrazně vyšší u mladých lidí a lidí s vyšším vzděláním. Průzkum dále ukázal, že zásadní roli v učení se jazykům hraje škola a také nutnost používat cizí jazyk v zaměstnání. Z hlediska věku se projevují výrazné rozdíly u angličtiny, kterou se dle vlastního vyjádření domluví především mladí lidé ve věku 15-29let, zatímco ruštinu znají především lidé ve věkovém rozmezí 30-59let, nejmladší generace (15-19let) ruštinu prakticky nezná.

5.2 Znalost cizího jazyka u vybraných profesí

Oproti průzkumům prováděným fundovanými agenturami, v mém dotazníkovém šetření a výsledcích z něj vyplývajících jsou patrné značné rozdíly. Neznalost žádného cizího jazyka uvedli pouze 4 respondenti, což představuje pouhé 2,5% oslovených. Jistě, dalo by se polemizovat nad odpověďmi lidí spadajících do věkových kategorií 40-50let a 50+, kteří cizí jazyk studovali pouze na SŠ, jak jsou dnes schopni v uvedeném jazyce komunikovat. V tomto ohledu jsou výsledky průzkumů vždy zkreslené velkou mírou subjektivity.

Pro potřeby této bakalářské práce jsem oslovila zaměstnance těch profesí, kde lze předpokládat pracovní kontakt s cizinci. A to:

- zaměstnance předškolních a terciálních vzdělávacích institucí (nikoliv však lektory)
- zaměstnance obecních samospráv
- zaměstnance sociálních odborů Úřadu práce
- zdravotnický personál
- příslušníky Policie ČR
- zaměstnance soukromých firem (právníky a architekty)

Snažila jsem se o přibližně stejný počet respondentů v každé profesi, jen u příslušníků PČR je počet mnohonásobně převyšující ostatní profese a to z důvodů, že jsou z uvedených povolání nejčastěji vystavováni potřebě komunikovat s cizinci a to s použitím specifické slovní zásoby. Druhý důvod je ten, že se později, v diplomové práci, chystám srovnávat měnící se předpisy týkající se jazykové přípravy policistů během jejich základní odborné přípravy a s tím související deklarovanou úroveň znalosti cizího jazyka. Současná situace je, dle sdělení ředitele Střední a vyšší odborné policejní školy MV v Brně plk. Musila následující. „ Jazyková příprava není součástí základní odborné přípravy pro 3. a 4. tarifní třídu – službu pořádkové, dopravní a železniční policie od roku 2008. Všichni uchazeči o přijetí k policii musí mít maturitní vzdělání. Zde se předpokládá, že všichni mají maturitní zkoušku z cizího jazyka. Jazykové vzdělání lze získat v resortu policie pouze pomocí jazykových kurzů, jejichž provádění je však z finančních důvodů už jistou dobu pozastaveno, a jejichž frekventanty byli převážně

pracovníci na vyšších funkcích resortu MV, a nebo absolvováním VOŠ MV či VŠ MV.“ Učila jsem 10 let na SŠ a připravila k maturitě velké množství studentů, nepamatuji si však, že bych jediného připravila na situace, kdy je on sám policistou a musí popsat cizinci důvod zadržení, vyšetřit dopravní nehodu či okradení. Policistům v praxi nezbývá, než improvizovat.

Jak jsem již zmínila v kapitole 3.2, své respondenty jsem pro snazší interpretaci výsledků seskupila podle věkových kategorií, u příslušníků PČR dle odsloužených let praxe a dále dle vykonávaného povolání. V grafické podobě jsou tedy často u jedné otázky 2, případně i 3 grafy, a to tam, kde bylo zajímavé porovnat výsledky a vysledovat rozdíly. V tomto duchu budu interpretovat výsledky i v písemné podobě.

Existenci jazykové bariéry vnímají respondenti nejčastěji jako problém mírný, a to v 60,5%, s výjimkou zaměstnanců v sociální oblasti, kde je vnímán spíše jako častý (pouze 26% oproti 47%). Komunikačním jazykem je nečastěji angličtina pro věkové kategorie do 40let, u starších osob je znalost cizího jazyka více diverzifikována a angličtina, němčina i ruština jsou zastoupeny stejnou měrou. U policistů je situace obdobná, jen s rozdílem že ve skupinách s více než 15lety praxe je převažující znalost ruštiny nad angličtinou a němčinou v poměru 56% ku 32% a 12%.

V otázce studia jazyka jako součásti přípravy na výkon povolání se názory různí. Zaměstnanci vzdělávacích institucí a obecních samospráv neměli žádnou, zaměstnanci v sociální oblasti, soukromé sféře a příslušníci PČR uvedli přibližně stejný počet odpovědí Ano (47%) i Ne (53%), pouze pracovníci ve zdravotnictví ji měli možnost absolvovat v hojné míře (91%). Kvalita výuky však ne vždy splnila nároky praxe, u zaměstnanců vyjma příslušníky PČR v 60%, u policistů ve 44%, u nich navíc má spokojenost s úrovní přípravy v závislosti na odsloužených letech praxe rapidně klesající charakter. Jako jedna z podmínek pro přijetí do zaměstnání se však znalost jazyka vyskytla pouze u 4 respondentů a to téměř výhradně v soukromé sféře. Tento fakt je pro mě zářející. Ještě více však ten fakt, že byť 58% zaměstnanců studuje/studovalo cizí jazyk z vlastní iniciativy, celých 98% zaměstnanců **není** svým zaměstnavatelem finančně či jinak **motivováno** ke studiu cizího jazyka. **Hypotéza č.4 se tedy nepotvrdila.**

5.3 Způsoby praktické komunikace s cizinci

Součástí mého dotazníkového šetření byl i dotaz na způsob komunikace s cizinci (viz. Příloha č.1). S ohledem na výše zmíněnou deklarovanou znalost cizího jazyka u 97% dotázaných je zarážející, že pouze nízké procento, konkrétně 11,6% dotázaných, spoléhá při komunikaci s cizími státními příslušníky na své vlastní síly.

Ve světle odpovědí na otázky týkající se studia jazyka jakožto součásti přípravy na výkon povolání se podívejme blíže na toto nevyšoké číslo. V oblasti vzdělávání není příprava žádná, je však nahrazena vysokým osobním nasazením a iniciativou studovat cizí jazyk u 100% dotázaných. Svým silám a znalosti kolegů věří shodně po dvou ze 13 respondentů, v ostatních případech jsou k dispozici dvojjazyčné materiály. Obecní samospráva též nenabízí možnost jazykové přípravy, svým silám nevěří nikdo z dotázaných, 71% přenechá komunikaci s cizincem kolegovi. Zaměstnankyně informačního centra (2 respondentky) mají k dispozici dvojjazyčné materiály.

U povolání, které v rámci své přípravy na výkon alespoň částečně své zaměstnance proškolí i po jazykové stránce, je situace obdobná, jako by k tomu vůbec nedocházelo. Iniciativa studovat cizí jazyk se jak u policistů tak u zaměstnanců sociálního odboru vyskytuje přibližně u poloviny z nich. Vlastními silami komunikovat s cizincem by podle svého subjektivního vyjádření dokázalo 18% zaměstnanců sociálního odboru a 15% policistů, přičemž na kolegu by se obrátil stejný počet policistů, ale více než polovina pracovníků sociálního odboru. V obou případech se mohou zaměstnanci obrátit na tlumočnicka, u policistů této možnosti využívá necelá polovina z nich (42%), na sociálním odboru více než čtvrtina (27%). Pracovat s dvojjazyčnými materiály není pro zaměstnance sociálního odboru možné, neboť všechny formuláře na dávky, které se zde vyplácejí, existují výhradně v češtině, cizojazyčný manuál pro cizince s návodem na jejich vyplnění neexistuje. U policistů je situace odlišná, plná pětina z nich při své práci dvojjazyčné materiály využívá.

Ve zdravotnictví je situace poněkud specifická. Jak už bylo zmíněno, 91% zaměstnanců postupuje jazykovou přípravu v rámci své přípravy na povolání, a nadpoloviční většina studuje cizí jazyk z vlastní iniciativy, přesto **nikdo** z dotázaných by nebyl schopen komunikovat s cizincem sám. Nejsem schopna posoudit slovní zásobu jiného cizího jazyka vyjma angličtiny, ale vím, že angličtina přejala velkou část lékařské terminologie z latiny a tu studuje každý lékař a v základech i střední zdravotnický

personál. Přesto by se na kolegu obrátilo pouze 18% dotázaných, služeb tlumočnicka využívá 54% a dvojazyčné materiály 81% respondentů.

5.4 Dílčí závěr

Vzhledem ke zjištěným a výše popsaným komunikačním strategiím a míře znalostí cizího jazyka v české populaci obecně, je předvídatelný počet pracovníků ve vybraných profesích, kteří očekávají od cizích státních příslušníků, kteří chtějí na území ČR dlouhodobě/trvale pobývat, že se naučí česky. Rovněž tak, že si na jednání s úřady zajistí a přivedou s sebou vlastního tlumočnicka. Zvládnutí češtiny neočekává pouhých 11% respondentů, v případě vlastního tlumočnicka jeho zajištění neočekává pouhá čtvrtina (26%) dotázaných. **Hypotéza č.3 se potvrdila.** Myslím, že většina cizích státních příslušníků žijících dlouhodobě/trvale na našem území, si je tohoto faktu vědoma (viz. Příloha č.6). Jejich zkušenost při jednání s úřady, PČR, bankami, apod., je popisována tak, že v jiném než českém jazyce se jim na zmíněných místech byla schopna věnovat pouze část pracovníků, konkrétně 31% z nich. A 65% cizinců si na jednání muselo zajistit vlastního tlumočnicka.

Poněkud tristní situace nastane, jedná-li cizinec s příslušníkem pořádkové nebo dopravní policie. Podstatu přestupku/důvod kontroly a následná opatření bylo cizincům schopno vysvětlit v cizím jazyce pouhých 14% policistů, více než čtvrtině (29%) cizinců toto nebyli schopni policisté vysvětlit vůbec a zbylí respondenti byli schopni pochopit důvod kontroly/zastavení jen díky své znalosti češtiny. Přitom PČR označilo 38% dotázaných cizinců jako úřad, se kterým přijdou do styku nejčastěji, 18,5% policistů se pracovně s cizinci setkává denně, 9% několikrát týdně a 36% několikrát měsíčně.

Z ostatních odpovědí pracovníků vybraných profesí vyplývá, že denně přijde pracovně do styku s cizími státními příslušníky 13% z nich, 6,6% několikrát týdně, 24% několikrát měsíčně a více než polovina pracovníků (56%) méně často. Cizinci jednají s úřady nejčastěji několikrát ročně (55% dotázaných), měsíčně (19%), případně méně často (17%) a jen 8,5% se s úředníky setkává několikrát týdně. Těm asi nezbyvá, než se naučit česky...

Závěr

Socializace jedince ve společnosti je pro mne totéž, jako přizpůsobení se každého živého tvora měnícím se životním podmínkám. Podle Darwina platí jednoduchá rovnice - přizpůsobíš se, adaptuješ, rovná se přežiješ a tvoji potomci budou zase o něco lépe připraveni obstat v konkurenci jiných v boji o uspokojení svých každodenních potřeb. Přizpůsobovat se musí každý živý organismus, jednatel, skupina, společnost. Tato práce se pokusila popsat jednu z adaptačních strategií člověka – osvojení si jazyka coby úspěšného nástroje socializace - v jedné z jejích mnoha podob.

Nesmíme však zapomínat, že proces přizpůsobování se je vždy dvojcestný. Mění se jednatel i prostředí. Výsledkem jejich vzájemného působení by měl být rovnovážný stav prospěšný pro všechny zúčastněné. Úspěšný začátek ekonomického rozvoje a politická stabilita našeho státu v 90. letech otevřely stavidla přílivu imigrantů, to vyvolalo (a stále vyvolává) řadu změn na poli legislativním, pracovním i sociálním. Vytváří se i postoje občanů majoritní společnosti vůči nově příchozím, společnost se názorově rozvrstvila.

V místě trvalého pobytu cizince, který se z jakéhokoliv důvodu rozhodl usadit zde v ČR, je možné rozdělit občany z jeho okolí do tří základních skupin:

- 1. skupina občanů s kladným, vstřícným postojem
- do této skupiny zpravidla patří občané, kteří měli možnost s cizincem přijít do užšího kontaktu pracovní či sociálně a podporují imigrantovy snahy o bezkonfliktní soužití. Tato skupina se ideálně během doby postupně rozšiřuje. Velkou roli zde přitom hraje nalezení společného komunikačního jazyka, zájem o češtinu kvituje mnoho Čechů s povděkem. Často sem mezi prvními patří rodiče dětí – českých spolužáků dětí imigrantů díky přenesené pozitivní zkušenosti svých ratolestí.
- 2. skupina občanů s neutrálním postojem
- nerozhodnutí občané, vyčkávající imigrantovy kroky a jeho jednání a pak se subjektivně zařadí do skupiny č.1 nebo č. 3.
- 3. skupina občanů s negativním, zamítavým postojem
- je těžké hovořit o skupině, jedná se o jedince, které spojuje odmítavý přístup, ale důvody k němu vedoucí jsou naprosto individuální. Jedním z nich může být iracionální obava z každého jedince přicházejícího z jiné společnosti a nesoucího si s sebou pro nás zatím

neznámé a „nečitelné“ vzorce chování. Tento přístup se však může změnit, jakmile začne u cizince docházet k postupnému přejímání jazykových a kulturních prvků majoritní společnosti. Dalším zdrojem obav může být strach o ztrátu vlastní pozice na trhu práce, což může umocňovat i podpora legální migrace ze strany vlády. Čelit tomuto lze dle mého názoru vytvářením pozitivního mediálního obrazu – prezentací skutečných životních příběhů lidí, kteří se do tohoto programu zapojili. Samozřejmě do skupiny osob s odmítavým postojem patří i různí extremisté a ultranacionalisté, ale jejich názory a možnostmi korekce se tato práce nezabývá.

Zaujal mě průzkum na téma „*Vztah Čechů k jiným národnostem*“, provedený v zimě 2006 Centrem pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR (<http://www.cvvm.cas.cz>), který zjišťoval postoj občanů ČR k vybraným národnostem. Nejlepší vztah máme k národnosti české potažmo slovenské (rozdíly jsou minimální), za sympatické považujeme Poláky a Němce, Vietnamci v nás nevyvolávají téměř žádné kladné ani záporné emoce, k nim zaujímáme postoj neutrální, méně oblíbení jsou národnosti bývalého SSR a nejméně oblíbení jsou občané Balkánu. Zjišťoval se i názor na míru přizpůsobení se cizinců, žijících na našem území, našim životním zvyklostem. Většina respondentů (58,9%) si myslí, že by se cizinci měli co nejvíce přizpůsobit místní kultuře.

Ušlechtilý cíl...pro jeho naplnění je však potřeba cizincům naši kulturu ukázat, zprostředkovat, pomoci ji pochopit a „uchopit“. Zde se otevírá vhodný prostor pro sociální pedagogiku. A mám na mysli nejen sociálně-pedagogicky vzdělané zaměstnance Integrovaných center, která již vznikají a měla by být vybudována v každém krajském městě převážně pro potřeby imigrantů z tzv. „třetích zemí“.

Nutnost vybudovat a úspěšně vést taková centra vyplývá i ze stále rostoucího počtu cizích státních příslušníků usazených na našem území. Názorům české veřejnosti na počty cizinců dlouhodobě/trvale žijících v ČR, jestli ČR má či nemá přijímat uprchlíky a jaké důvody pro přijímání imigrantů jsou přijatelné, se v březnu tohoto roku věnoval průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění „*Postoje české veřejnosti k cizincům – březen 2011*“ (<http://www.cvvm.cas.cz>). Z výsledků vyplývá, že polovina respondentů (z celkového počtu 1306 osob) soudí, že v ČR žije příliš mnoho cizinců, 40% že je u nás cizinců přiměřeně a zbylí respondenti neměli názor. 64% respondentů si myslí, že ČR by měla přijímat jen některé uprchlíky, 23% žádné uprchlíky, pouhých 6% všechny. S těmito

přijatelnými důvody souhlasí respondenti nejčastěji - studium (87%), sloučení rodiny (83%), humanitární ochrana (72%), ale jen 45% respondentů za přijatelný důvod považuje zaměstnání.

Tyto výsledky lze interpretovat různě, pro mě znamenají v zásadě potvrzení domněnky, že si stále ještě dostatečně neuvědomujeme dopad populační krize v rozvinutých státech, ke kterým se řadíme i my, a z ní plynoucí nutnost přijímat a do společnosti integrovat nově příchozí cizince.

S problematikou úspěšné socializace cizinců do většinové společnosti dle mého názoru mohou souviset i následující otázky, které by si mohla klást sociální pedagogika:

- Jaký vhodný typ vzdělání můžeme cizincům nabídnout? Jazykové a socio-kulturní kurzy mezi prvními, dalším krokem mohou být vhodná rekvalifikace, poradenství s výběrem vhodné studijní možnosti potomků imigrantů, apod.
- Je vzdělání vhodným prostředkem na řešení jejich životní situace? Jaké jsou jejich představy a možnosti být ekonomicky nezávislími?
- V jaké problémové situaci se cizinec nachází? Neohrožují jeho osobu nebo rodinu nějaké patologické jevy, potencionální či latentní?
- Lze najít společnou komunikační platformu s okolím?

Celý svůj profesní život jsem dosud věnovala vzdělávání – dětí, mládeže i dospělých, skrze angličtinu. Jsem si vědoma jeho (zatím ne zcela doceněného) formativního vlivu na jedince, na věku naprosto nezávislém. To je i jeden z důvodů, proč přínos sociální pedagogiky v této oblasti spatřuji především v osvětě a vzdělávání - podchycení cílových skupin, motivací cizinců ke studiu, individuálním přístupem a poradenstvím na míru.

Téma práce je mi velmi blízké, sama jsem dlouhodobě pobývala v UK, mám tedy zkušenosti i z „druhé strany barikády“ a chtěla bych své dosavadní zkušenosti i vize později zúročit v práci v tomto oboru. Ráda bych v tomto tématu pokračovala i při zpracovávání své diplomové práce, nyní jsem se snažila zachytit podstatné aspekty tohoto problému (Angličané by to nazvali „challenge“ – výzva) a ocenila bych možnost dále rozvíjet některá z témat více do hloubky.

Resumé

Ve své práci nazvané „*Zvládnutí jazyka majoritní společnosti – podstatný aspekt úspěšné socializace*“ jsem se převážně zabývala komunikačními strategiemi, které volí cizinci a obyvatelé ČR pracující ve vybraných profesích a jejich znalostmi jiného než rodného jazyka. Práci jsem obsahově rozčlenila do pěti kapitol.

První kapitola je teoretická, usnadňuje vhled do problematiky znalosti českého jazyka u cizinců, objasňuje pojmy, se kterými se budeme v této bakalářské práci setkávat a vymezuje legislativní rámec. V části nazvané Statistické údaje jsou vybrány z hlediska práce relevantní údaje ze statistik Českého statistického úřadu a ze Zprávy o migraci za rok 2009 publikované na stránkách MV ČR. Dílčí závěr zmiňuje krom jiného vliv médií na utváření veřejného mínění na toto téma a mediální obraz cizinců.

Druhá kapitola je rovněž teoretická, přibližuje migrační a azylovou politiku ČR, kroky vlády v nedávné historii i současné trendy. Věnuje se zásadám politiky vlády v oblasti migrace a závazkům plynoucím z členství ČR v EU a Schengenském prostoru. Otevírá problematiku legální a nelegální migrace a podmínek, za kterých je poskytována mezinárodní ochrana osob, objasňuje roli ČR v této oblasti v evropském kontextu. Její úvodní část se věnuje již skončenému úspěšnému projektu přesídlování krajanských Čechů zpět do vlasti a jejich socializací

Třetí kapitola je úvodní k praktické části práce, proto vymezuje použitou metodu empirického průzkumu a vlastní podobu použitých dotazníků. Stanovuje cíle průzkumu a hypotézy, které budou v následujících kapitolách při interpretaci výsledků buď potvrzeny nebo vyvráceny. Charakterizuje výzkumný vzorek osob. Obsahuje grafickou podobu analýzy výsledků průzkumu.

Čtvrtá kapitola pojednává o jazykové vybavenosti cizinců dlouhodobě/trvale žijících na území ČR. Zabývá se jejich znalostmi jiného než rodného jazyka, popisuje možnosti, motivace a problémy spjaté se studiem češtiny. Odpovídá na otázku jakým jazykem cizinci nejčastěji komunikují v situacích běžného života a přináší podobu jazykové zkoušky úrovně A1.

Poslední, pátá kapitola se zabývá znalostí jiného než českého jazyka obyvatel ČR obecně a ve vybraných profesích, přináší srovnání výzkumů veřejného mínění se závěry vlastního dotazníkového šetření a jejich interpretaci. Popisuje preferované způsoby pracovní komunikace s cizinci.

Anotace

Tato bakalářská práce se zamýšlí nad nezastupitelnou rolí jazyka v otázce úspěšné socializace jedince z jiného socio-kulturního prostředí do většinové společnosti. Popisuje postup vlády v otázkách migrace, přináší statistické údaje o počtu cizinců v ČR, jejich komunikační strategie v běžných životních situacích. Rovněž seznamuje s možnostmi komunikace s cizinci u zaměstnanců vybraných profesí a s jejich znalostí cizího jazyka.

Klíčová slova

Migrace, imigrant, azyl, azylant, cizinec, komunikace, rodný jazyk, cizí jazyk, integrace, komunikační strategie, výuka češtiny pro cizince

Annotation

This undergraduate diploma work deals with the overwhelming role of a language usage in the course of successful socialization of a person coming from a different socio and cultural environment into a major society. It depicts the steps taken by the Czech government in the field of migration, it brings statistics data reflecting the number of foreigners living in the Czech Republic and further more it shows us their communication strategies in everyday situations. The work as well describes communication possibilities between the foreigners and their Czech counterparts – representing chosen occupations and their abilities to speak in foreign language.

Key words

Migration, migrant, asylum, asylum seeker, foreigner, native tongue, foreign language, integration, communication strategy, Czech language courses for foreigners

Seznam použité literatury

- 1/ Zákon 348/2008 Sb. Vyhláška ze dne 9.září 2008 o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získávání povolení k trvalému pobytu na území ČR
- 2/ Zákon 326/ 1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR
- 3/ Věstník MŠMT ČR, ročník LVI, Sešit 9, Září 200 – část metodická – Pokyn MŠMT ke vzdělávání cizinců v základních školách, středních školách a vyšších odborných školách, včetně speciálních škol, v ČR
- 4/ MŠMT č.j: 21 153 / 2000-35 ze dne 4.června 2000 – Pokyn MŠMT k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty

- 5/ Bakošová, Z., Sociálna pedagogika ako životná pomoc, Bratislava, Vydavateľstvo public promotion, s.r.o, 2008, 251 s., ISBN 978-80-969944-0-3
- 6/ Barešová, A., e-Learning ve vzdělávání dospělých, Praha, VOX, 2003, 174 s., ISBN 80-86324-27-3
- 7/ Bittnerová, D., Etnické komunity v české společnosti, Praha, Ermat, 2006, 411 s., ISBN: 80-903086-7
- 8/ Budilová, L., Hirtl, T., Policista v multikulturním prostředí – informační manuál Policie ČR, Praha, 2005, 100 s., ISBN: 80-903510-1-8
- 9/ Bureš,I.,Lopuchovská,V.A., 10 zlatých pravidel překonávání nejčastějších komunikačních bariér, Praha, Management Press, 2007, 170 s., ISBN 987-80-7261-166-9
- 10/ Jílek,D.,Pořízek,P., Sborník ze semináře Společný evropský azylový systém:zásahy do osobní svobody, Brno, Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, 240 s., ISBN 978-80-737549-0-1
- 11/ Kopřiva, K., Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly ze sociální, pedagogické a zdravotnické profese, Praha, Portál, 1999, 147 s., ISBN 80-7178-318-8
- 12/ Machalová, M., Prusáková, V., Získavanie nových cieľových skupín vo vzdelávaní dospelých, zborník z konferencie, Bratislava, Gerlach Print v spolupráci s Katedrou andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, 2004, 254 s., ISBN 80-89142-04-4

- 13/ Průcha, J., Interkulturní komunikace, Praha, Grada Publishing, 2010, 199 s., ISBN 978-80-247-3069-1
- 14/ Průcha, J., Interkulturní psychologie:/sociopsychologické zkoumání kultury, etnik, ras a národů/, Praha, Portál, 2007, 220 s.,ISBN 978-80-7367-280-5
- 15/ Průcha,J., Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele, Praha, Triton, 2006, 263 s.,ISBN 80-7254-866-2
- 16/ Sekotová, K., Realizace výukového dialogu v odlišném sociokulturním a jazykovém prostředí, Ostrava, Pedagogická fakulta OU, 2009, 212 s.,ISBN 978-80-7368-734-2
- 17/ Tesař, F., Etnické konflikty, Praha, Portál, 2007, 251 s.,ISBN 978-80-7367-097-9
- 18/ Uherek, Z., Integrace cizinců na území ČR, Praha, Akademie věd, 2003, CD-ROM, ISBN 80-86675-03-3, sborník
- 19/ Valášková, N., Aliens or one's own people – Czech Immigrants from the Ukraine in the CR, Praha, Etnografický institut AV, 1997, 118 s.,ISBN: 80-85010-74-7
- 20/ Valenta, M., Přístupy ke vzdělávání cizinců v ČR, UP Olomouc, 2003, 115 s., ISBN: 80-244-0586-5
- 21/ Vybíral, Z., Psychologie komunikace, Praha, Portál, 2005, 319 s., ISBN 80-7178-998-4

Internetové zdroje

- 22/ <http://www.mvcr.cz/cizinci>
- 23/ <http://www.mvcr.cz/clanek/zasady-politiky-vlady-v-oblasti-migrace-cizincu.html> dne 20.2.v 18:00
- 24/ <http://www.cestina-pro-cizince.cz>
- 25/ <http://www.aplikace.mvcr.cz/archiv2008/rady/cizinci/index.html>
- 26/ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_publicace
- 27/ <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>
- 28/ <http://www.novinky.cz/veda-skoly/219611-v-zs-stankova-v-brne-vznikla-ucebnice-cestiny-pro-cizince.html> ze dne 17.1.2011 v 10:13hod
- 29/ <http://www.novinky.cz/domaci/226303-kazdou-domacnost-navstivi-scitaci-komisar.html> ze dne 27.2.2011 v 06:00hod
- 30/ <http://www.novinky.cz/ekonomika/219215-v-cesku-stoupa-pocet-cizincu.html> ze dne 9.12.2010 ve 14:22hod

- 31/ <http://www.novinky.cz/veda-skoly/201546-cizinci-budou-skladat-zkousky-k-trvalemu-pobytu-podle-novych-pravidel.html> ze dne 28.5.2010 ve 12:00hod
- 32/ <http://www.mvcr.cz/eu-schengen.aspx>
- 33/ <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyk>
- 34/ <http://www.novinky.cz/domaci/219754-smutny-vysledek-pruzkumu-vetsina-cechu-se-nedomluvi-jinak-nez-materstinou.html> ze dne 15.12.2010 ve 13:06hod
- 35/ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100253s_eu30806.pdf
- 36/ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100637s_ov70108.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1. Dotazník č.1 – obyvatelé ČR vybraných profesí

Příloha č. 2. Dotazník č.2 – cizinci – v českém jazyce

Příloha č. 3. Dotazník č 2 – cizinci – v anglickém jazyce

Příloha č. 4. Dotazník č.2 – cizinci – v ruském jazyce

Příloha č. 5. Vzor dokladu prokazujícího požadovanou znalost českého jazyka

PŘÍLOHA č. 1

Dobrý den, jmenuji se Blanka Dvořáková a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a současně Institutu mezioborových studií Brno, oboru Sociální pedagogika. Dovoluji si Vás oslovit v rámci šetření prováděného pro praktickou část bakalářské práce s názvem „Zvládnutí jazyka majoritní společnosti – podstatný aspekt úspěšné socializace“, kde se zabývám problematikou existence jazykové bariéry u trvale/přechodně žijících cizinců na území ČR (netýká se této problematiky u Romské populace).

Vyplnění dotazníku je zcela dobrovolné, anonymní, dotazníky budou po zpracování údajů zničeny. Své odpovědi, prosím, zakroužkujte, při vyplňování elektronické verze označte **X**. Pokud Vám nebude na odpověď stačit vyznačené místo, pokračujte, prosím, na konci dotazníku nebo na zvláštní list papíru. Děkuji Vám za poskytnuté informace a čas, který vyplnění dotazníku budete věnovat.

DOTAZNÍK č.1

1. Jakého jste pohlaví?

Muž   Žena

2. Do jaké věkové kategorie patříte?

20-30 let   30-40   40-50   50+

3. Jaký je počet let Vaší praxe bez MD?

do 10 let   10-15 let   15-20 let   více jak 20 let

4. Typ organizace, kde pracujete:

státní správa   státní úřad   státní organizace
soukromá organizace   nevládní organizace   mezinárodní organizace

5. Obor, v němž pracujete:

sociální   vzdělávání   zdravotnictví   agenda úřadu práce
PČR   cizinecká policie   celní správa   vězeňská služba
jiný (napište jaký) _____

6. Jak často se při výkonu svého povolání setkáváte s cizími státními příslušníky?

denně   několikrát týdně   několikrát měsíčně   méně často

7. Jazyková bariéra je pro mě problém:

bezvýznamný   mírný   častý   velmi častý   palčivý

8. Kromě češtiny používám nejčastěji komunikační jazyk:

ruský   anglický   německý   jiný: _____

9. Moje úroveň znalosti tohoto jazyka:

mírně pokročilá   středně pokročilá   pokročilá

10. Kde jste tento jazyk studoval/a?

na SŠ   na VŠ   v jazykovém kurzu v zaměstnání   v jazykové škole
jinde: _____

11. Byla znalost cizího jazyka jednou z podmínek přijetí do zaměstnání?

ANO NE

12. Byla jazyková příprava součástí Vaší přípravy na výkon povolání?

ANO NE

13. Pokud ano, byla dostačující?

ANO NE

14. Studoval/a jste cizí jazyk z vlastní iniciativy?

ANO NE

15. Jste zaměstnavatelem finančně či jinak motivován/a ke studiu cizího jazyka?

ANO NE

16. Jak řešíte situace, kdy s klientem nedokážete sami komunikovat?

mám možnost využít služeb tlumočnicka ano ne

mám dvojjazyčné podklady pro práci, dám mu je ano ne

mám kolegu, který ovládá cizí jazyk a klienta převezme ano ne

jinak: _____

_____

17. U cizinců dlouhodobě žijících v ČR pokládám za samozřejmé, že se naučí česky.

ANO NE

18. U cizinců, kteří neovládají češtinu, předpokládám, že si sami při jednání s úřady zajistí tlumočnicka.

ANO NE

Chtěl/a byste k tomuto tématu ještě něco dodat?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Děkuji Vám za ochotu a čas věnovaný vyplňování dotazníku!

PŘÍLOHA č. 2

Dobrý den, jmenuji se Blanka Dvořáková a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a současně Institutu mezioborových studií Brno, oboru Sociální pedagogika. Dovoluji si Vás oslovit v rámci šetření prováděného pro praktickou část bakalářské práce s názvem „Zvládnutí jazyka majoritní společnosti – podstatný aspekt úspěšné socializace“, kde se zabývám problematikou existence jazykové bariéry u trvale/přechodně žijících cizinců na území ČR. Vyplnění dotazníku je zcela dobrovolné, anonymní, dotazníky budou po zpracování dat znehodnoceny. Své odpovědi, prosím, zakroužkujte, při vyplňování elektronické verze označte X. Pokud Vám k odpovědi nebude stačit vyznačené místo, pokračujte, prosím, na konci dotazníku nebo na zvláštní list papíru. Děkuji Vám za poskytnuté informace i za čas, který budete vyplňování dotazníku věnovat.

DOTAZNÍK č. 2

Dovoluji si Vás nejprve požádat o několik osobních dat:

1. Jakého jste pohlaví?

Muž   Žena

2. Do které věkové kategorie spadáte?

0-15   15-25   25-35   35-50   50+

3. Z jaké země pocházíte? _____

4. Jak dlouho už pobýváte v ČR?

méně než 2 roky   2-5 let   5-10 let   více než 10 let

5. Jak dlouho máte v úmyslu v ČR pobývat?

méně než 1 rok   1-2 roky   2-5 let   více než 5 let

6. Proč jste se rozhodl/a přijet a zůstat zde v ČR?

• chci požádat o politický azyl	ANO	NE
• hledám svobodu vyznání	ANO	NE
• kvůli lepším životním podmínkám	ANO	NE
• kvůli lepším pracovním možnostem	ANO	NE
• dostal/a jsem konkrétní pracovní nabídku	ANO	NE
• žije zde moje rodina	ANO	NE
• přicestoval/a jsem jako dítě do 15 let s rodiči	ANO	NE
• přijel/a jsem jako turista a už jsem zůstal/a...	ANO	NE

7. Finančně jste zajištěn/a:

• podnikáte	ANO	NE
• jste zaměstnancem	ANO	NE
• nepracujete	ANO	NE

Jak jste na tom se znalostí jazyků?

8. Vaším rodným jazykem je: _____

9. Ovládáte i jiné cizí jazyky: ANO: _____ NE

10. Jazyk, který používáte nejčastěji:

- doma _____
- v práci _____
- při komunikaci s přáteli _____
- při komunikaci s českými úřady _____

11. Moje úroveň znalosti českého jazyka v následujících oblastech je:

• mluvený projev	začátečník	mírně pokročilý	středně pokročilý	pokročilý
• poslech	začátečník	mírně pokročilý	středně pokročilý	pokročilý
• čtení	začátečník	mírně pokročilý	středně pokročilý	pokročilý
• psaní	začátečník	mírně pokročilý	středně pokročilý	pokročilý

12. Kdy jste se začal/a učit česky?

před příjezdem do ČR   po svém příjezdu do ČR

13. Prosím, zdůvodněte mi, proč jste se začal/a učit česky: .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Kde jste se naučil/a česky?

Základní znalost jsem získal/a .....

Své dovednosti jsem zdokonalil/a .....

Mám tyto zkoušky/osvědčení .....

15. Pomohla Vám znalost češtiny najít si:

• životního partnera	ANO	NE
• přátele	ANO	NE
• práci/lepší práci	ANO	NE

16. Cítíte se být lépe společností přijímán/a jako česky mluvící cizinec, než když jste česky neuměl/a?

ANO   NE

17. Víte, že cizinec, žádající o povolení k trvalému pobytu, musí složit zkoušku z češtiny?

ANO   NE

18. Budete muset tuto zkoušku vykonat?

ANO   NE

19. Víte, kde Vám o zkoušce poskytnou více informací?

PŘÍLOHA č. 3

Dear Sir/Madam,

my name is Blanka Dvořáková and I am a student of the Tomas Bata University in Zlín, having Social Pedagogy as a field of study. Results of this questionnaire, I dare to address you with, are a part of my diploma work titled: "Majority society language mastering as a significant aspect of successful socialization". The intent of this work is to depict the problem of the language barrier felt by the foreigners permanently/temporarily living in the Czech Republic. Filling of the questionnaire is completely on a voluntary basis, anonymous, questionnaires will be destroyed after the data processing. Circle your answers, please, in case of electronic version mark them **X**. If there isn't enough space for answering, please continue at the end of the questionnaire or on a separate sheet of paper. I truly appreciate the effort and time you put into filling in.

QUESTIONNAIRE

Let me ask you for some personal data first, please:

1. What sex are you?   Male   Female

2. What age group do you belong to?
0-15   15-25   25-35   35-50   50+

3. Would you mind telling me the country you originally come from? _____

4. How long have you been staying here in the Czech Republic?
less than 2 years   2-5 years   5-10 years   more than 10 years

5. How long are you going to stay here for?
up to 1 year   1-2 years   2-5 years   5-10 years   more than 10 years

6. Why did you come to CR?

• to seek political asylum	YES	NO
• to seek religious freedom	YES	NO
• to seek better living conditions	YES	NO
• to seek better work opportunities	YES	NO
• I was offered a job here by a particular company	YES	NO
• to join my family already living here	YES	NO
• with my family as a child under 15	YES	NO
• I came as a tourist and just stayed...	YES	NO
- Other reason: _____

7. What do you do for a living?

• I am self-employed	YES	NO
• I am an employee	YES	NO
• I am unemployed	YES	NO

What is your knowledge of languages?

ПŘÍЛОНА č. 4

Здравствуйте, меня зовут Бланка Дворжакова и я являюсь студенткой Университета им. Томаше Бати в г.Злин и одновременно Института межотраслевых исследований в г.Брно, по специальности социальная педагогика. Разрешите обратиться к Вам по поводу проведения опроса, который входит в практическую часть бакалаврской работы под названием «Освоение языка мажоритарного общества – основной аспект успешной социализации», где я рассматриваю проблематику существующего языкового барьера у постоянно/временно живущих иностранцев на территории ЧР. Заполнение анкеты является совершенно добровольным, анонимным, анкеты будут после обработки данных ликвидированы. Свои ответы, пожалуйста, обведите кругом, при заполнении электронной версии обозначьте буквой X. Если, Вам не будет хватать места для ответа, то продолжайте, пожалуйста, в конце анкеты или на отдельном листе бумаги. Благодарю Вас за предоставленную информацию и за время, которое потратите при заполнении анкеты.

ОПРОС № 2

Разрешите узнать у Вас несколько личных данных:

1. Ваш пол?

Мужской   Женский

2. Ваша возрастная категория?

0-15   15-25   25-35   35-50   50+

3. Страна вашего происхождения? _____

4. Как давно вы проживаете в ЧР?

Менее 2лет   2-5лет   5-10лет   более 10лет

5. Как долго вы намерены проживать в ЧР

Менее 1года   1-2 года   2-5лет   более 5лет

6. Причина Вашего приезда в ЧР

• хочу попросить политическое убежище	ДА	НЕТ
• ищущую свободу вероисповедания	ДА	НЕТ
• из-за лучших условий проживания	ДА	НЕТ
• из-за лучших трудовых возможностей	ДА	НЕТ
• я получил/а конкретное рабочее предложение	ДА	НЕТ
• здесь проживает моя семья	ДА	НЕТ
• я прибыл/а как ребенок до 15лет вместе родителями	ДА	НЕТ
• я прибыл/а как турист и остался/сь	ДА	НЕТ

7. Ваше денежное обеспечение:

• предприниматель	ДА	НЕТ
• работаете	ДА	НЕТ
• не работаете	ДА	НЕТ

Как у Вас со знанием языков?

8. Вашим родным языком является: _____

9. Владеете другими иностранными языками:

ДА: _____ НЕТ

10. Язык, который используете чаще всего:

- дома _____
- на работе _____
- при общении с друзьями _____
- при общении с чешскими учреждениями _____

11. Мой уровень знания чешского языка в следующих областях:

• устное выражение			
новичок	слегка продвинутый	средне продвинутый	продвинутый
• слушание			
новичок	слегка продвинутый	средне продвинутый	продвинутый
• чтение			
новичок	слегка продвинутый	средне продвинутый	продвинутый
• писание			
новичок	слегка продвинутый	средне продвинутый	продвинутый

12. Когда Вы начал/а изучать чешский язык?

перед приездом в ЧР   после приезда в ЧР

13. Пожалуйста, укажите причины, почему Вы начал/а изучать чешский язык:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Где Вы изучил/а чешский язык?

Основные знания я приобрел/а.....

Свои знания я усовершенствовал/а.....

Имею эти аттестаты/дипломы.....

15. Знание чешского языка Вам помогло найти:

• любимого человека	ДА	НЕТ
• друзей	ДА	НЕТ
• работу/ лучшую работу	ДА	НЕТ

16. Вас лучше принимает общество как на чешском разговаривающего иностранца, чем когда Вы чешский не знал/а?

ДА   НЕТ

17. Вы знаете, что иностранец, запросивший о разрешение на постоянное жительство в ЧР должен сдать экзамен по чешскому языку?

ДА   НЕТ

18. Вы должны будете сдать этот экзамен?

ДА   НЕТ

19. Вы знаете, где Вам предоставят больше информации об экзамене?

ДА   НЕТ

Где?.....

20. Ваше мнение об этой обязанности?

.....
.....
.....
.....

Ваш собственный опыт при общении с органами ЧР:

21. Как часто Вы вынуждены общаться с органами власти:

1 раз в нед.   1 раз в мес.   несколько раз в год   менее часто   более часто

22. Какое учреждение Вы посещаете чаще всего: _____

23. Там бывает кто-то способный с Вами общаться на другом, нежели чешском языке?

ДА   НЕТ

24. Если нет, предоставят Вам услуги переводчика, или Вы должны его привести с собой?

Да, предоставят переводчика   Нет, переводчиком обеспечиваюсь сам/а

25. Случалось, что Вас остановила/проверяла Милиция?

ДА   НЕТ

26. Вам смогли объяснить причину проверку/остановки и какие меры будут следовать?

Да, я понимаю чешский   Да, они знали иностранный язык   Нет, не смогли

Ваши примечания по этой теме?.....
.....
.....
.....
.....

Благодарю Вас за любезность и время, которое Вы потратили при заполнении

PŘÍLOHA č. 5

Vzor dokladu prokazujícího požadovanou znalost českého jazyka

---

IČ: _____

Evidenční číslo dokladu: _____

OSVĚDČENÍ

o znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky

Jméno a příjmení: _____

Datum narození: _____

Místo narození: _____

Státní občanství: _____

Zkoušku znalosti českého

Jazyka vykonal(a) dne: _____

V _____ dne _____

_____

Toto osvědčení bylo vydáno v souladu s vyhláškou č./2008 Sb., o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky

Pozn.: Znalost českého jazyka požadovaná pro účely povolení k trvalému pobytu na území České republiky odpovídá úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.